

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS**

AGNĖ DRAGŪNAITĖ

**MOKESČIŲ POLITIKA: MOKESTINĖS LENGVATOS
IR JŲ ĮTAKA VALSTYBĖS BIUDŽETUI**
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas:
doc. dr. Vytautas Dumbliauskas**

**VILNIUS
2015**

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS**

**MOKESČIŲ POLITIKA: MOKESTINĖS LENGVATOS
IR JŲ ĮTAKA VALSTYBĖS BIUDŽETUI**
Viešosios politikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L22003

**Vadovas
doc. dr. V. Dumbliauskas**

Recenzentas

**Atliko
111178 gr. stud.
A.Dragūnaitė**

**VILNIUS
2015**

TURINYS

LENTELĖS	4
PAVEIKSLAI.....	5
ĮVADAS	6
1. MOKESTINIŲ LENGVATŲ SITUACIJOS LIETUVOJE IR JŲ ĮTAKOS VALSTYBĖS BIUDŽETUI TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Mokestinių lengvatų samprata.....	10
1.2. Lietuvoje taikomos mokestinės lengvatos ir jų pokyčiai ES kontekste	13
1.3. Mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui, sąsajos su politiniais sprendimais ir interesų grupėmis	23
2. MOKESTINIŲ LENGVATŲ VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA	34
2.1. Tyrimo metodologija	34
2.2. Tyrimo organizavimas.....	35
3. TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ.....	40
3.1. Mokestinių lengvatų apibrėžtumo, subjekto bei privalumų ir trūkumų vertinimas	40
3.2. Mokestinių lengvatų pokyčių ES kontekste vertinimas	47
3.3. Įtakos mokestinių lengvatų sukūrimui/panaikinimui ir sąsajų su valstybės biudžetu vertinimas	50
IŠVADOS.....	56
REKOMENDACIJOS	57
LITERATŪRA	58
ANOTACIJA.....	62
ANNOTATION.....	63
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65
PRIEDAI	66

LENTELĖS

1 lentelė. Europos Sąjungos narių pridėtinės vertės mokesčio tarifai	18
2 lentelė. Kiekybinių ir kokybinių tyrimų skirtumai	35
3 lentelė. Respondentų kodavimo lentelė	38
4 lentelė. Mokestinių lengvatų privalumai bei trūkumai, jų dažnis	46

PAVEIKSLAI

1 pav. PVM apskaičiavimo schema	14
2 pav. Valdžios dalyvavimas rinkoje	26
3 pav. 2014 metų Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto pajamų struktūra	27
4 pav. Valdžios dalyvavimas rinkoje	28
5 pav. Respondentai pagal lytį	38
6 pav. Respondentai pagal pareigas	39

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Šiandienos pokyčiai įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, naujos technologijos, intensyvi konkurencija, nepastovi vartotojų paklausa, ekonominių bei politinių sistemų pokyčiai kelia naujų iššūkių verslo subjektams. Taip pat įtaką turi integracija į Europos Sąjungai, kadangi Lietuvai integruojantis į Vakarų pasaulio ekonominę sistemą, jos ūkio subjektai turi tapti lygiaverčiais užsienio įmonių partneriais. Pasak B.L.Jewell (2002)¹, L.Juozaitienės, J.Steponkienės (2006)², V.Kotelnikov (2011)³ - verslo aplinka tai teisinių, socialinių, kultūrinių ekonominių geografinių demografinių politinių technologinių ir konkurencinių veiksnių visuma, kuriai, be kitų požymių, būdingi pokyčiai. Nedideliu pastovumu Lietuvoje pasižymi ir mokesčių lengvatų taikymas, didele dalimi įtakojantis verslo subjektus. Politiniai sprendimai ne visuomet priimami tiksliai išanalizavus situaciją, nustačius, kokios gali būti neigiamos pasekmės. Įvairiuose šaltiniuose sutariama, kad politinė valstybės aplinka ženkliai įvairiai įtakoja verslą, kurio sumokami mokesčiai, savo ruožtu, vėlgi įtakoja valstybės biudžetą. Svarbu, kad nekiltų nesutarimų tarp valstybės vyriausybės ir įstatymų leidžiamąją galią turinčių tautos atstovų. Tokie nesusipratimai gali smarkiai paveikti ekonominę valstybės stabilumą, dėl kurio nukentėtų labiausiai smulkus ir vidutinis verslas. Kada Vyriausybė ir Seimas dirba vieningai, vieni priima įstatymus, o kiti juos vykdo, verslininkas gali sėkmingai plėtoti savo įmonės veiklą. Pradedantiems versle, taikomos įvairios lengvatos, Vyriausybė padeda verslininkui įsitvirtinti rinkoje. Siekis nustatyti, kaip mokesčių lengvatos įtakoja valstybės biudžetą ir kaip su tuo susiję tolimesni politiniai sprendimai, reikalauja išsamaus teorinio bei praktinio tyrimo.

Lietuva kartu su kitomis Rytų ir Centrinės Europos valstybėmis daugiau kaip prieš du dešimtmečius ūkinį gyvenimą radikaliai pasuko į privačios nuosavybės pagrindu veikiančią ekonominę sistemą, kurioje gamyba orientuota į rinką. Buvo įtvirtinta teisė įgyti ir turėti gamybos veiksnių, veikti laisvoje rinkoje, gauti valstybės privačios nuosavybės neliečiamumo garantijas, t. y. buvo sukurti kapitalistinei ekonominei sistemai būdingi institutai. Telioka tik sutikti su Ch.Woolfsoono ir D.Calite (2007)⁴ nuomone, kurie teigia, kad visoms trims Baltijos valstybėms pavyko sukurti pokomunistinę „verslui draugišką aplinką“ (angl.k.: business-friendly environment). Po 1990 m. Lietuvai teko ne kurti socialinės gerovės sistemą tuščioje vietoje, bet pirmiausia ją pritaikyti prie keičiamos ekonominės

---

¹ Jewell B.L., Integruotos verslo studijos. Vilnius, 2002

² Juozaitienė L., Steponkienė J., Verslo ir vadybos įvadas. Šiauliai, 2006

³ Kotelnikov V., Business Environment

< http://www.1000ventures.com/business_guide/bsbusiness_environment.html > [žiūrėta 2014-10-29].

⁴ p. 342

sistemos. Tačiau tenka pripažinti, kad sudarant valstybės biudžetą sudarymas daugiau remiamasi politiniais sprendimais, o ne realiais ekonominiais (finansiniais) rodikliais.

Teorinės ir metodologinės darbo prielaidos. Ekonominė krizė, jos pasekmės, ekonominės problemos, teisinė aplinka sąlygoja ir verslo aplinkos pokyčius. Todėl labai svarbu apie verslo aplinką kalbėti ne tik teoriniu, bet ir praktiniu lygmeniu, orientuojantis tiek į bendrąsias nuostatas, tiek į konkrečios veiklos sritį. Tačiau prieš tai svarbu iširti viešosios politikos vaidmenį konkrečiais atvejais įtakojant verslo subjektus – sakykime, pridėtinės vertės mokesčio (PVM) taikymą, kintančias mokestines lengvatas. Būtent mokesčių lengvatos kaip mokesčių sistemos elementas yra ypatingu diskusijų sulaukianti tema. Mokesčių lengvatos neabejotinai turi įtakos valstybės biudžetui. Iš esmės mokesčių lengvatomis įstatymų leidėjas siekia įtakoti tokius procesus kaip konkrečių ūkio šakų plėtra, užimtumo didinimas ir pan. Kita vertus, kartu su mokesčių lengvatomis keičiasi apmokestinimo sistema, komplikuojasi mokesčių administravimas, atsiranda prielaidos piktnaudžiavimui, įtakos grupių formavimuisi. Konkurencijos klausimas taip pat tampa aktualus. Šiame kontekste mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui įvardinama kaip svarbiausia aktualija.

Tyrimo problema – kaip politinių sprendimų pagrindu taikomos mokestinės lengvatos įtakoja valstybės biudžetą? Lietuvoje vis dar praktiškai neatliekami tyrimai, kuriais siekiama nustatyti ir įvertinti konkrečių mokesčių lengvatų įtaką. Taigi nėra vertinami aktualūs suteikiamų lengvatų ypatumai bei efektyvumas, jų priėmimo aplinkybės, interesų grupių įtaka ir kiti, ne mažiau svarbūs aspektai.

Tyrimo objektas – mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui.

Tyrimo tikslas – iširti mokestinių lengvatų situaciją Lietuvoje ir jų įtaką valstybės biudžetui.

Uždaviniai:

1. Aptarti mokestinių lengvatų sampratą;
2. Apibendrinti mokestinių lengvatų pokyčius ES kontekste;
3. Išanalizuoti valstybės biudžeto ypatumus ir mokestinių lengvatų įtaką jo sandarai interesų grupių kontekste;
4. Nustatyti mokestinių lengvatų sampratos, pokyčių ES kontekste, įtakos valstybės biudžetui ir interesų grupių vaidmens vertinimą.

Tyrimo metodai: renkantis darbo metodus, buvo laikomasi principo, kad metodologija – principų ir būdų visuma, pagal kurią organizuojama ir kuriama teorinė ir praktinė veikla, ji būtina kai norima gauti užtikrintų bei patikimų žinių apie objektą. Metodologijos sąvoka yra plati. Metodologija gali būti suprantama kaip tyrimo metodo panaudojimo logika, t. y. nurodanti, kuo būtent pagrįstas kurio nors metodo parinkimas. Darbe vadovaujamas požiūriu, kad metodas - tikrovės pažinimo priemonių visuma, kylanti iš praktinio poreikio pažinti, iširti, nustatyti. „Metodas – sistemingas informacijos rinkimo ir apdorojimo būdas, padedantis rasti atsakymą į išsikelto klausimą arba išspręsti

problema⁵. Taigi šiuo tikslu ir buvo pasirinkti keli metodai, vienas iš jų - dokumentų analizės metodas. Dokumentų analizės metodai įvairūs, tačiau išskiriami du pagrindiniai: tradicinis ir formalizuotas kiekybinis (kontentanalizė). Tyrimo metu buvo atlikta ekspertų, kurių veikla susijusi su mokestinėmis lengvatomis, interviu, naudojant kokybinį pusiau struktūrizuotos apklausos metodus.

Darbo metu naudoti šie **tyrimo metodai**:

1. Literatūros šaltinių analizės metodas. Šio metodo pagalba susipažinta su mokesčių lengvatas reglamentuojančiais teisės aktais, nagrinėjančia mokslinė literatūra bei periodiniais leidiniais ir kitais informaciniais šaltiniais;
2. Duomenų analizės metodas. Vadovaujantis šiuo metodu buvo analizuoti įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, Valstybės kontrolės išvados, Vyriausybės programos, mokslinė literatūra ir kiti informacijos šaltiniai. Šio metodo pagalba siekta nustatyti galimą įtaką priimant konkrečias mokesčių lengvatas bei jų sąsają su valstybės biudžetu;
3. Palyginimo metodas. Šis tyrimo metodas leido pažvelgti kaip teoriniai mokesčių lengvatų įgyvendinimo būdai, tikslai, funkcijos atsispindi praktikoje bei kaip mokesčių įstatymuose nustatytos lengvatos atitinka Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir sąlygas;
4. Apibendrinimo metodas. Šio metodo pagalba pateikti pagrindiniai mokesčių lengvatų taikymo būdai, tikslai, požymiai, funkcijos, suformuluota mokesčio lengvatos sąvoka bei pateiktos atlikto tyrimo išvados.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, dėstymas, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, anotacijos bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Įvade pristatomas temos aktualumas ir naujumas (kodėl ir kaip tema yra reikšminga socialinių mokslų kontekste), aptariamos teorinės ir metodologinės darbo prielaidos, taip pat formuluojama tyrimo problema (klausimu), tyrimo objektas ir dalykas, tyrimo tikslas ir uždaviniai, aprašomi tyrimo metodai bei darbo struktūra, pateikiama temos iširtumo apžvalga. Dėstymas paremtas teorine bei praktine dalimis. Pirmąją dalį sudaro trys skyriai. Antrojoje dalyje pateikiama tyrimo metodologija, o trečiojoje – tyrimo rezultatai. Dėstymo skyriai formuoti pagal iškeltus uždavinius – vienam uždaviniui skiriamas viena dėstymo dalis. Išvadose pateikiami svarbiausi darbo rezultatai. Rekomendacijose pateikiami galimi problemos sprendimo būdai.

Temos iširtumo apžvalga. Darbas parašytas vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymuose pateikiamomis apibrėžtimis, Vyriausybės nutarimais, Valstybės kontrolės išvadamis, kitais Europos Sąjungos ir Lietuvos teisiniais dokumentais. Taip pat išanalizuota Lietuvos ir užsienio valstybių mokslinė literatūra, periodiniai leidiniai, atliktų tyrimų rezultatai, statistiniai duomenys, duomenų

---

⁵ Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, 2002

šaltiniai internete. Iš užsienio autorių tikslinga paminėti S.Mazey ir J.Richardson (2007), taip pat šiuos lietuvių tyrėjus: R.Stačiokas (2001), R.Stačiokas, J.Rimas (2002; 2004), R.Stačiokas, A.Mažeika, R.Rupšys (2003), E.Buškevičiūtė (2006), R.Stanikiūnas (2010), J.Greblikaitė, N.Puškoriūtė (2014) ir kt. Rašant darbą buvo siekiama jo temą sieti ne su ekonominiu, bet su viešojo administravimo ir politikos kontekstu.

1. MOKESTINIŲ LENGVATŲ SITUACIJOS LIETUVOJE IR JŲ ĮTAKOS VALSTYBĖS BIUDŽETUI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mokestinių lengvatų samprata

Mokestinės lengvatos – daug diskusijų kelianti tema. Siekiant apibrėžti mokestinių lengvatų terminą tikslingiausia remtis Lietuvoje galiojančiais teisės aktais. Tačiau pirmiausia tikslinga apibrėžti mokesčių sąvoką, kadangi priklausomai nuo jos apibrėžiama ir mokestinių lengvatų sampratos esmė. G.M.Pajuodienės (1993) pateikiamame mokesčių apibrėžime matome, kad mokesčiai suvokiami kaip privalomo pobūdžio, paprastai piniginiai, fizinių ir juridinių asmenų mokėjimai valstybei⁶. Jei pateiktą sąvoką palyginsime su Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme pateikta sąvoka, matome, kad įstatymų leidėjas mokesčius apibrėžia kaip mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatytą piniginę prievolę valstybei⁷. Darbo kontekste šis mokesčių apibrėžimas atskleidžia pagrindinį mokesčio požymį, t.y. tik įstatymo nustatytas mokėjimas gali būti laikomas mokesčiu. Tą patį, kaip pamatysime vėliau, bus galima pasakyti ir apie mokesčių lengvatą: „**Mokesčio lengvata** – mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis“⁸. Taigi mokesčio lengvata apibrėžiama kaip mokesčio mokėtojui įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos. Tokiomis sąlygomis gali būti atleidimas nuo tam tikro mokesčio, jo dydžio sumažinimas arba mokesčio mokėjimo termino atidėjimas išskaidant jį dalimis. Mokesčio lengvata - privilegija mokesčio mokėtojui, išskiriant jį pagal tam tikrus konkrečius požymius. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 4 straipsnis skelbia, kad: „1. Mokesčio lengvatą ar lengvatas nustato tik atitinkamų mokesčių įstatymai, reglamentuojantys tų mokesčių apskaičiavimo tvarką. Šis Įstatymas gali nustatyti mokesčio, baudų ar delspinigių mokėjimo lengvatas, nesusijusias su mokesčio apskaičiavimo tvarka arba mokesčio tarifu. Laikinos mokesčių lengvatos, kurių nustatymas priklauso Lietuvos Respublikos kompetencijai, gali būti nustatomos ir specialiuose Lietuvos Respublikos Seimo priimtuose mokesčių lengvatų įstatymuose. 2. Specialiu mokesčių lengvatų įstatymu laikomas įstatymas, kuris nustato apmokestinimo tvarkos išimtis, nenumatytas šio Įstatymo 13 straipsnyje išvardytų mokesčių įstatymuose, ir priimtas išimtinai šių lengvatų nustatymo tikslais“⁹. Skiriami šie pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymą administruojami mokesčiai: 1) pridėtinės vertės

⁶ Pajuodienė G. M. Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1993

⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243, aktuali redakcija nuo 2014-04-04

⁸ Ten pat

⁹ Ten pat

mokestis; 2) akcizai; 3) gyventojų pajamų mokestis; 4) nekilnojamojo turto mokestis; 5) žemės mokestis; 6) mokestis už valstybinius gamtos išteklius; 7) naftos ir dujų išteklių mokestis; 8) mokestis už aplinkos teršimą; 9) konsulinis mokestis; 10) žyminis mokestis; 11) (neteko galios nuo 2005-07-01); 12) paveldimo turto mokestis; 13) privalomojo sveikatos draudimo įmokos; 14) įmokos į Garantinį fondą; 15) valstybės rinkliava; 16) loterijų ir azartinių lošimų mokestis; 17) mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą; 18) pelno mokestis; 19) valstybinio socialinio draudimo įmokos; 20) pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje; 21) gamybos mokestis cukraus sektoriuje; 22) (neteko galios nuo 2007-04-26); 23) muitai; 24) atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą; 25) mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise; 26) socialinis mokestis; 27) (neteko galios nuo 2007-11-22); 28) papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestis”¹⁰.

Tikslinga pažymėti, kad valstybė dažniausia taiko mokesčių lengvatas, kai siekia keletą tikslų. Vienas iš jų yra siekis apsaugoti mažesnes pajamas gaunančius asmenis. Sakykime gyventojų pajamų mokestis (GPM) apskaičiuojamas nuo mažesnės žmogaus pajamų dalies, taikant diferencijuotą neapmokestinamų pajamų dydį. Arba kitas pavyzdys - mažesnis pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas pirmojo būtinumo paslaugoms, kaip šilumos energija ir vaistai. Taip pat mokesčių lengvatas valstybė gali taikyti siekdama skatinti tam tikrą verslo šaką arba padidinti jų konkurencingumą. Pavyzdžiui, tai būtų lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas taikymas apgyvendinimo viešbučiuose paslaugoms, kuriuo siekiama paskatinti atvykstantąjį turizmą šalyje ir pagerinti Lietuvos viešbučių konkurencingumą regione. Kita vertus, pasikeitusi situacija, sąlygoja ir tokio pobūdžio lengvatinių mokesčių suteikimą. Tačiau šiame kontekste jau derėtų ieškoti sąsajų su tam tikromis interesų grupėmis bei jų įtaka (šią potėmę darbe analizuosime, kiek vėliau). Dar vienas valstybės siekis, taikant mokesčių lengvatas yra tikslas paskatinti tam tikrą gyventojų elgseną. Pavyzdžiui, GPM lengvatos gali tikėtis žmonės, kurie kaupia lėšas senatvei trečios pakopos pensijų fonduose ir pan.

Kalbant apie mokesčių lengvatas turime pažymėti, kad yra išskiriami keli jų taikymo būdai – tiesioginis bei netiesioginis. Tiesioginiu laikomas toks būdas, kai priskaičiuojamos mažesnės mokėtinų mokesčių sumos. Sakykime, priklausomai nuo pajamų lygio pritaikant neapmokestinamų pajamų dydį, iš gautų darbo pajamų gali būti atskaitytos mažesnės gyventojų pajamų mokesčio sumos. Taigi tokiu būdu darbuotojas gaunas didesnes grynąsias pajamas. Dar vienas pavyzdys - dėl lengvatinio 5 proc. pelno mokesčio tarifo įmonė sumoka mažesnę pelno mokesčio sumą į valstybės biudžetą nei turėtų tai padaryti jai taikant standartinį 15 proc. pelno tarifą. Netiesiogiai lengvatos veikia per mažesnes paslaugų ir prekių kainas. Pavyzdžiui, knygoms taikomas lengvatinis 9 proc. PVM tarifas, dėl to knygos pirkėjams kainuoja pigiau nei kainuotų šiems leidiniams taikant standartinį 21 proc. PVM

---

¹⁰ Ten pat

tarifą. Dar vienu būdu mokesčių lengvatų suteikimui įvardijamas galimas jau sumokėtų mokesčių susigrąžinimas. Kaip pavyzdį galime pateikti Fizinių asmenų gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, vadovaujantis kuriuo studentas arba vienas iš jo tėvų iš savo metinių apmokestinamųjų pajamų gali atsiimti per mokesčių laikotarpį sumokėtas įmokas už studijas. Taigi deklaravus metines pajamas ir sumokėtas įmokas už studijas, galima susigrąžinti dalį sumokėto gyventojų pajamų mokesčio.

LR Mokesčių administravimo komentare pabrėžiama, kad: „mokesčių lengvatos gali būti nustatomos mažinant mokesčio dydį (tarifą) arba mokesčio bazę, taip pat gali būti nuolatinio pobūdžio, kurios nustatytos atitinkamais mokesčių įstatymais, ar laikinos, nustatytos specialių mokesčių įstatymų. Mokesčių lengvatų teisinį reglamentavimą nustato LR Mokesčių administravimo įstatymo 4 straipsnis. Mokesčio lengvatos sąvoka apima ir LR Mokesčių administravimo įstatyme numatytas mokesčių mokėjimo lengvatas (pvz.: atleidimas nuo baudų ir/ar delspinigių, mokesstinės paskolos sutartys)“¹¹.

2015 m. vasario 11 d. atnaujintame Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 komentare pabrėžiama, kad mokesčio lengvatą ar lengvatas nustato tik atitinkamų mokesčių įstatymai, reglamentuojantys tų mokesčių apskaičiavimo tvarką. Šis Įstatymas gali nustatyti mokesčio, baudų ar delspinigių mokėjimo lengvatas, nesusijusias su mokesčio apskaičiavimo tvarka arba mokesčio tarifu. Laikinos mokesčių lengvatos, kurių nustatymas priklauso Lietuvos Respublikos kompetencijai, gali būti nustatomos ir specialiuose Lietuvos Respublikos Seimo priimtuose mokesčių lengvatų įstatymuose. Aiškiai nusakoma, kad mokesčių lengvatos gali būti nustatomos tik šiuose Lietuvos Respublikos įstatymuose: Mokesčių administravimo įstatymas; atitinkamuose mokesčių įstatymuose; specialiuose mokesčių įstatymuose. Taip pat mokesčių lengvatos gali būti nustatomos tik atitinkamu mokesčio įstatymu, reglamentuojančiu to mokesčio apskaičiavimo tvarką. Atsižvelgiant į LR Mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje pateiktą mokesčio įstatymo sąvoką, mokesčių lengvatos, susijusios su mokesčio apskaičiavimo tvarka ir tarifu, gali būti nustatytos tik šiuose mokesčių įstatymuose: mokesčių, įtvirtintų LR Mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje, įstatymuose; Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, kurios yra ratifikuotos, įsigaliojusios ir taikomos Lietuvos Respublikoje, nustatančiose ir (arba) apibrėžiančiose su mokesčio taikymu arba mokesčio lengvatomis susijusius klausimus; Bendrijos muitų teisės aktuose, apibrėžiančiuose su muitų lengvatomis susijusius klausimus. Be to, LR Mokesčių administravimo įstatymas gali nustatyti mokesčių, baudų ar delspinigių mokėjimo lengvatas, kurios nėra susijusios su mokesčio apskaičiavimo tvarka arba mokesčio tarifu. Tokiomis lengvatomis gali būti laikomos

---

¹¹ Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 komentaras // https://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.14.5/-/asset_publisher/00hS/content/2004-04-13-lietuvas-respublikos-mokesciu-administravimo-istatymo-nr-ix-2112-komentaras/10174?redirect=https%3A%2F%2Fwww.vmi.lt%2Fcms%2Fweb%2Fkmdb%2F1.14.5%3Fp_id%3D101_IN%2FSTANCE_00hS%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1 [žiūrėta 2015-02-16]

atleidimas nuo baudų ir delspinigių, mokestinės paskolos sutarties sudarymas. Be to, Lietuvos Respublikos Seimas specialiais mokesčių lengvatų įstatymais gali numatyti laikinas mokesčių lengvatas, kurios būtų skirtos tiek atskiroms mokesčių mokėtojų grupėms, tiek vienam konkrečiam mokesčių mokėtojui¹².

Taigi specialiu mokesčių lengvatų įstatymu laikomas įstatymas, kuris nustato apmokestinimo tvarkos išimtis, nenumatytas LR Mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje išvardytų mokesčių įstatymuose, ir priimtas išimtinai šių lengvatų nustatymo tikslais. Siekiant nustatyti apmokestinimo tvarkos išimtis atitinkamiems mokesčių mokėtojams ar mokesčių mokėtojų grupėms, kai numatoma lengvata yra laikino pobūdžio, Lietuvos Respublikos Seimas, siekdamas atitinkamų Lietuvos Respublikos iškeltų ekonominių, socialinių ar kitokių tikslų (pvz.: nedarbo mažinimas, investicijų skatinimas ir t.t.), gali priimti specialų mokesčių lengvatų įstatymą, kuriuo mokesčių mokėtojui ar jų grupei būtų nustatoma apmokestinimo tvarkos išimtis, kuri nėra įtvirtinta LR Mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje išvardytų mokesčių įstatymuose. Specialūs mokesčių lengvatų įstatymai, nustatydami konkrečias lengvatas atitinkamam mokesčių mokėtojui ar jų grupei, turi atitikti bendruosius apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principus, įtvirtintus LR Mokesčių administravimo įstatymo 6 straipsnyje¹³.

Kaip matome, mokestinės lengvatos yra aiškiai apibrėžtos teisinėje bazėje. Todėl svarbu tiksliai traktuoti pateikiamą formuluotę, atsižvelgiant į tai, kam ir kodėl mokestinės lengvatos gali būti taikomos. Mokestinės lengvatos apima keletą mokesčių išimčių, kurių išmanymas gali sąlygoti ir pelningą verslo veiklą ar jos skatinimą, stiprinimą.

1.2. Lietuvoje taikomos mokestinės lengvatos ir jų pokyčiai ES kontekste

Analizuojant Lietuvoje verslui teikiamas lengvatas tikslinga pažymėti, kad kai yra vertinama verslo aplinka kiekvienoje šalyje, išskiriami šie verslą skatinantys veiksniai: įmonės steigimas, statybos leidimų išdavimas, elektros įsivedimas, turto registravimas, kreditų sąlygos, investuotojų apsauga, mokesčiai, prekyba per sienas, nemokumo problemų sprendimas, sutarčių vykdymas¹⁴.

---

¹² Ten pat

¹³ Ten pat

¹⁴ Įmonės ir pramonė: 2012 m. SBA faktų suvestinė, Lietuva, 2012. //

http://www.ukmin.lt/uploads/documents/SBA%20FACT%20SHEET%20lithuania2012_ltFIN.pdf, p. 10-13 [žiūrėta 2014-10-29]

Kiekvienas verslą skatinantis veiksnys apima viešojo sektoriaus paslaugas, kurių efektyvumas yra vertinamas pagal jų kainą, procedūrų kiekį ir trukmę¹⁵.

Lietuvos Respublikos mokesčiai yra skirstomi į du pagrindinius tipus – tiesioginius, bei netiesioginius.

Tiesioginiai – tai mokesčiai, kurie yra surenkami tiesiogiai, t.y. dalis nuo gaunamų pajamų ar turimo turto. Tiesioginiams mokesčiams yra priskiriami tokie mokesčiai, kaip gyventojų pajamų, pelno, turto ar paveldėjimo.

Netiesioginiai – tai mokesčiai, priešingai, nei tiesioginiai, yra surenkami ne nuo gaunamų pajamų, bet nuo išlaidų, t.y. vartojimo mokesčiai, kuriuos kiekvienas mokesčių mokėtojas sumoka kaip kainos dalį, pirkdamas prekes ar paslaugas. Netiesioginiams mokesčiams yra priskiriami – pridėtinės vertės ir akcizų mokestis bei muitai.

Darbo kontekste aktualu yra analizuoti būtent netiesioginius mokesčius, kurie Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių, sudaro didžiausią nacionalinio biudžeto pajamų dalį.

Pridėtinės vertės mokesčio (PVM) išradėju yra laikomas prancūzas Mauricijus Lore, kuris 1954 metais apibūdino PVM veikimo schemą ir pasisakė už jo įvedimą vietoj apyvartos mokesčio, siekiant pašalinti jam būdingą vadinamąjį „kaskadinį efektą“¹⁶.

Lietuvos Respublikoje pridėtinės vertės mokestis pradėtas taikyti nuo 1994 metų gegužės 1 dienos ir reglamentuojamas Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo, o nuo 2004 metų gegužės 1d., Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, ir ES direktyva, ES reglamentas bei PVM mokesčio taikymą Lietuvoje ėmė formuoti Europos Sąjungos Teisingumo teismo praktika.

PVM objektas, kaip numatos Pridėtinės vertės mokesčių įstatymo 3 straipsnis, yra:

- Prekių tiekimas ir paslaugų teikimas;
- Prekių įsigijimas iš kitos ES narės;
- Prekių importas.

PVM mokėtojas – asmuo, tiek fizinis, tiek ir juridinis, kuris yra įregistruotas, PVM mokėtoju, mokesčių administratoriaus nustatyta tvarka, taip pat asmuo, kuriam pagal PVM įstatymą atsiranda prievolė apskaičiuoti ir sumokėti PVM į biudžeto surenkamąją sąskaitą.

$$\boxed{\text{Prekių/paslaugų pardavimo PVM}} - \boxed{\text{Prekių/paslaugų pirkimo PVM}} \\ = \boxed{\text{Mokėtinas į biudžetą PVM}}$$

1 pav. **PVM apskaičiavimo schema**

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

¹⁵ Greblikaitė J., Puškoriūtė N. Smulkių ir vidutinių įmonių skatinimas Lietuvoje, tobulinant viešojo sektoriaus paslaugų teikimą verslui // Viešoji politika ir administravimas. 2014, T. 13, Nr. 1, p. 140

¹⁶ Buškevičiūtė E. 2006. Viešieji finansai. Kaunas: Technologija, p. 214

Kad būtų užtikrinama tinkamas PVM administravimas ir jo surinkimo kontrolė yra numatytos PVM deklaracijos, ataskaitos ir apyskaitos, tokios, kaip: FR0600 – PVM mokėtojs deklaracija; FR0608 - PVM mokėtoju neįregistruoto asmens mokėtino pridėtinės vertės mokesčio apyskaita; FR0617 - Žemės ūkio produkcijos ir/ar paslaugų pirkimo iš ūkininkų, kuriems taikoma kompensacinio pridėtinės vertės mokesčio tarifo schema, ataskaita; FR0516 – metinė PVM deklaracija; FR0564 – Prekių ir paslaugų tiekimo į kitas ES valstybes nares ataskaitos. Visų jų pildymas ir pateikimo būdas ir mokesčio sumokėjimas reglamentuotas Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos viršininko įsakymais.

Nuo pridėtinės vertės mokesčio atsiradimo mūsų šalyje **standartinis PVM tarifas** kito keletą kartų:

1. Nuo 1994 m. gegužės 1d. iki 2009 m. sausio 1d. – 18 proc;
2. Nuo 2009 m. sausio 1d. iki 2009 m. rugsėjo 1d. – 19 proc;
3. Nuo 2009 m. rugsėjo 1d. iki dabar – 21 proc.

Tačiau PVM įstatymas numato ir kitokių, nei standartinis, tarifų taikymą. Prekių ir (ar) paslaugų teikimui gali būti taikomas 0 proc PVM tarifas:

- Prekėms eksportuojamoms už Europos sąjungos teritorijos ribų;
- Laivams;
- Orlaiviams;
- Laivų ir orlaivių atsargoms;
- Keleivių ir krovinių vežimo ir su jomis susijusioms paslaugoms;
- Draudimo ir finansinėms paslaugoms;
- Prekėms, kurias įsigyja diplomatinės, konsulinės, tarptautinės organizacijos;
- Prekėms tiekiamoms Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) šalių kariuomenių vienetams;
- Prekėms, kurias įsigyja kitų valstybių narių pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai ir kurios yra išgabenamos į kitas valstybes nares;
- Prekių pardavimui, kai jis vykdomas PVM lengvatų sandėlyje.

Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnis numato lengvatinius 5 proc. arba 9 proc. tarifus. Prieš naujų kalendorinių metų pradžią, Lietuvos Respublikos Seimas svarsto, interesų grupių inicijuotus PVM įstatymo 19 straipsnio pakeitimus, t.y. kokioms prekėms ir paslaugoms leisti taikyti lengvatinį tarifą, kurioms pratęsti lengvatinio PVM tarifo taikymą ir kurioms panaikinus lengvatą, taikyti standartinį PVM tarifą. Per visą pastarojo straipsnio kitimo laikotarpį lengvatinis PVM tarifas buvo taikomas:

- Keleivių vežimo paslaugoms;
- Knygoms laikraščiams ir žurnalams;

- Vaistams ir medicinos prekėms;
- Viešbučio ir apgyvendinimo paslaugoms;
- Ekologiškiems maisto produktams;
- Paukštienai, žuviai, vaisiams ir daržovėms;
- Kultūros, meno ir sporto renginiams;
- Rašytojų, kompozitorių teikiamoms kūrybos ar atlikimo paslaugoms;
- Gyvenamųjų namų statybos bei renovacijos paslaugoms;
- Šilumos energijai;

Nuo 2015 metų Lietuvos Respublikos Seimas paliko galioti lengvatinį 5 proc. tarifą vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, kuris nuo 2013 metų sausio 1 d. buvo pratęstas nenustatant galiojimo pabaigos datos, 9 proc. tarifas keleivių vežimo paslaugoms, savivaldybės patvirtintais reguliaraus susisiekimo maršrutais, įsigaliojęs nuo 2013 metų sausio mėn. 1 d., liko galioti neribotą laikotarpį, kol nebus nuspręsta šią lengvatą panaikinti, po ilgų diskusijų Seime, ar pratęsti lengvatinio 9 proc. PVM tarifo taikymą šilumos energijai ir karštam vandeniui, penktosios eilinės Seimo sesijos metu, 2014 metų gruodžio mėn. 4 d. 92 balsais už Seimas plenariniame Nr. 207 vakariniame posėdyje „priėmė Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisas (projektas Nr. XIIP-2331(2)), kuriomis nuspręsta iki 2015 m. liepos 1 d. pratęsti lengvatinio 9 proc. PVM tarifo taikymą šilumos energijai ir karštam vandeniui”¹⁷. Seimo posėdyje Seimo narys, Kęstutis Daukšys, siūlė šią lengvatą pratęsti net iki 2016 m. gruodžio 31 d., tačiau už šį pasiūlymą balsavo 29 Seimo nariai, prieš 28 Seimo nariai ir 43 susilaikė. Nuo 2015 metų sausio 1 d. nebuvo nuspręsta ir naikinti dar nuo 2011 metų įsigaliojusią mokesstinę PVM lengvatą knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams. Dar 2013 metų eilinėje pavasario Seimo sesijoje „nuo 2015 m. sausio 1 d. parlamentas įtvirtino lengvatinį 5 proc. PVM tarifą turizmo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka teikiamoms apgyvendinimo paslaugoms“¹⁸, tačiau šalies prezidentė Dalia Grybauskaitė dekretu grąžino svarstyti pakartotinai Pridėtinės vertės mokesčio pakeitimus, siūlydama viešbučiams ir apgyvendinimo paslaugoms taikyti ne 5 proc., bet 9 proc. PVM tarifą argumentuodama, jog „Įstatyme nustatyta, kad lengvatinis 5 proc. PVM tarifas turizmo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka teikiamoms apgyvendinimo paslaugoms įsigaliojusių 2015 m. sausio 1 d., tačiau šios mokesčio lengvatos poveikis valstybės biudžeto pajamoms nebuvo tinkamai įvertintas. Šiame kontekste pažymėtina, kad jeigu būtų buvęs nustatytas lengvatinis 5 proc. PVM tarifas turizmo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka teikiamoms apgyvendinimo paslaugoms 2013 metams, valstybės biudžetas būtų netekęs apie 40

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos Seimo internetinė svetainė, 2014 m. Gruodžio 4 d. pranešimas VIR, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=153328&p_k=1 [žiūrėta 2014-12-04]

¹⁸ Lietuvos Respublikos seimas, 2013 m. liepos 5 d. pranešimas VIR, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_k=1&p_d=138464 [žiūrėta 2014-09-21]

milijonų litų pajamų. Pavyzdžiui, šiai veiklai nustačius lengvatinį 9 proc. PVM tarifą, kuris galiojo 2011 metais, valstybės biudžeto būtų netekta apie 10 milijonų mažiau¹⁹.

Apskritai, Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės vertinimu, lengvatiniai PVM tarifai nesumažina prekės kainos, tik verslo subjektai gauna didesnę pelną, prekės kaina vartotojui lieka beveik nepakitusi.

Kaip ir daugelyje kitų valstybių, kurios taiko pridėtinės vertės mokestį, yra numatytos apmokestinimo lengvatos, pačios reikalingiausioms vartotojams prekės ir paslaugoms. Ne išimtis ir Lietuvos Respublikos PVM įstatymas, kuriame 20 – 33 straipsniuose yra numatytos paslaugos, kurios yra išvis neapmokestinamos Pridėtinės vertės mokesčiu, tokios kaip: sveikatos priežiūros, socialinės, švietimo ir mokymo, kultūros ir sporto, pelno nesiekiančių juridinių asmenų veikla, pašto, radijo ir televizijos, draudimo, finansinės, azartiniai lošimai ir loterijos bei nekilnojamų pagal prigimtį daiktų nuoma ir tiekimas.

Europos Sąjungos šalių narių mokestinės sistemos yra reglamentuojamos ne tik šalies narės įstatymais, tačiau ir bendrijos šalių blokui taikomomis direktyvomis ir reglamentais.

Europos Sąjungos bendrijos narių mažiausias standartinis PVM tarifas gali būti 15 proc., kadangi 2006 m. lapkričio 28 d. Europos tarybos direktyvoje 2006/112/EB yra numatyta, jog Europos Sąjungos šalys narės „siekiant išvengti struktūrinio disbalanso Bendrijoje ir konkurencijos iškraipymų kai kuriuose veiklos sektoriuose, kuriuos galėtų sukelti valstybių narių taikomų standartinių PVM tarifų skirtumai, reikėtų nustatyti 15 proc. minimalų standartinį tarifą, kuris turėtų būti peržiūrimas“²⁰, o didžiausias PVM tarifas 27 proc. Visų, 28 ES šalių, standartinio PVM tarifo vidurkis siekia 21 proc.

Mažiausias standartinis PVM tarifas 15 proc. PVM tarifas yra taikomas Liuksemburge, o didžiausias, net 27 proc. PVM tarifas – Vengrijoje.

2006 m. lapkričio 28 d. Europos tarybos direktyvoje 2006/112/EB yra numatyta, jog šalys narės gali pasirinkti, tačiau neprivalomai, taikyti PVM lengvatinius tarifus tam tikroms prekių ar paslaugų grupėms. Šalyse narėse lengvatiniai PVM tarifai svyruoja nuo 2,1 proc., kuri Prancūzija taiko farmacijos produktams iki 18 proc., kuris Vengrijoje taikomas maisto prekėms, bei apgyvendinimo paslaugoms. Dažniausiai mokestines PVM lengvatas Europos Sąjungos šalys narės yra pasirinkusios taikyti maisto produktams, susisiekimo paslaugoms, knygoms, vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms.

---

¹⁹ Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas, Nr. 1K-1525, 2013-07-12// Valstybės žinios, 2013-07-16, Nr. 76-3857

²⁰ <http://www.google.lt/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2FLEXUriServ%2FLEXUriServ.do%3Furi%3DOJ%3AL%3A2006%3A347%3A0001%3A0118%3Alt%3APDF&ei=dhx7VK3GJdfiat3-gdGM&usq=AFOjCNG4SSIXUQrWEV1e076H0F800f5hag&sig2=AuaxMVAodhCqvuU1eFwxBg&bvm=bv.80642063.d.d2s> [žiūrėta 2014 m. lapkričio mėn. 30 d.]

Skandinavijos šalis narė, Danija, ankščiau taikiusi PVM lengvatą spaudai, šiuo metu yra nepasirinkusi taikyti nei vienos mokesstinės PVM lengvatos ir visos šalyje tiekiamos prekės bei teikiamos paslaugos yra apmokestinamos taikant standartinį, 25 proc. PVM tarifą.

1 lentelė. Europos Sąjungos narių pridėtinės vertės mokesčio tarifai

Eilės numeris	Šalis narė	Įstojimo į ES metai	Standartinis PVM tarifas %	Lengvatiniai PVM tarifai %
1.	Airija	1973m.	23	13,5; 9; 4,8
2.	Austrija	1995m.	20	10; 12
3.	Belgija	1952m.	21	6; 12
4.	Bulgarija	2007m.	20	9
5.	Čekija	2004m.	20	14
6.	Kroatija	2013m.	25	5; 13
7.	Danija	1973m.	25	Netaikoma
8.	Estija	2004m.	20	9
9.	Graikija	1981m.	23	6,5; 13
10.	Ispanija	1986m.	21	10
11.	Italija	1952m.	22	4; 10
12.	Jungtinė Karalystė	1973m.	20	5
13.	Kipras	2004m.	15	5; 8
14.	Latvija	2004m.	21	12
15.	Lenkija	2004m.	23	5; 8
16.	Lietuva	2004m.	21	5; 9
17.	Liuksemburgas	1952m.	15	3; 6; 12
18.	Malta	2004m.	18	5; 7
19.	Nydrelandai	1952m.	19	6
20.	Portugalija	1986m.	23	6; 13
21.	Prancūzija	1952m.	20	2,1; 5,5; 10
22.	Rumunija	2007m.	24	5; 9
23.	Slovakija	2004m.	20	10
24.	Slovėnija	2004m.	20	8,5
25.	Suomija	1995m.	23	9; 13
26.	Švedija	1995m.	25	6; 12
27.	Vengrija	2004m.	27	5; 18
28.	Vokietija	1952m.	19	7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <http://www.europa.eu> skelbiamais duomenimis

Europos Komisija, teikdama rekomendacijas, pabrėžia, kad siekiant padidinti PVM sistemos veiksmingumą, pirmenybė turėtų būti teikiama riboto naudojimo lengvatiniams PVM tarifams. Esamų PVM tarifų įvertinimas atsižvelgiant į esamas situacijas valstybėse leidžia nustatyti pagrindinius principus ir atlikus reikalingas konsultacijas bei vertinimus priimti reikiamus sprendimus²¹.

Akcizo mokestis yra vienas seniausių ir „valstybių pamėgtas mokestis, nes gana nedidelėmis pastangomis gali būti surenkamos didelės įplaukos į valstybių biudžetus“²². Visame pasaulyje akcizo mokesčiu dažnai apmokestinami alkoholiniai gėrimai, rūkalai, degalai, elektros energija, kai kuriose šalyse akcizo mokestis yra taikomas šokoladui, maisto gaminiams, kurių sudėtyje yra kakavos, cukrui, energetiniams gėrimams, erotinio bei smurtinio pobūdžio leidiniams, automobiliams, juvelyriniams gaminiams ar net telekomunikacinėms paslaugoms. Tačiau akcizas yra tas mokestis, kuris yra mokamas tik vieną kartą, o tai reiškia, kad juo apmokestinama pagaminta ar parduota prekė toje šalyje, kur faktiškai yra sunaudojama. Lietuvoje akcizų mokestis anksčiau buvo taikomas alkoholiniams gėrimams, tabako gaminiams, energiniams produktams, prabangos prekėms, kurių vertė buvo didesnė, negu valstybės nustatyta riba, ir cukrui. Tačiau nuo 2004 metų, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, prabangos prekėms ir cukrui nebebuvo taikomas akcizas, nors cukrui liko, daugiau nei penkiasdešimt metų galiojančios, kvotos, kurios Europos Komisijos sprendimu nuo 2015 metų rugsėjo pabaigos turėtų būti panaikintos. Nuo 2007 metų Lietuvos Respublikoje, pagal Europos Sąjungos reikalavimus, akcizo mokestis imtas taikyti ir elektros energijai.

Akcizų mokestis reglamentuojamas 2001 m. spalio 30 d. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymu Nr. IX – 569, taip pat 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyva 2008/118/EB.

Akcizų mokesčio objektas, kaip numatyta Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 2 straipsnyje, yra:

1. Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai;
2. Apdorotas tabakas;
3. Energiniai produktai;
4. Elektros energija.

Tačiau akcizų mokesčio objektu gali tapti ir bet kokie energiniai produktai, jeigu jie bus parduodami arba naudojami kaip variklių degalai, jų priedai arba kaip šildymui skirtas kuras.

Akcizų mokesčio mokėtojas – „akcizais apmokestinamų prekių sandėlių savininkai, registruoti gavėjai, registruoti siuntėjai, asmenys, iš kitų Europos Sąjungos šalių gaunantys prekes verslo

---

²¹http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/key_documents/communications/com_2011_851_en.pdf [žiūrėta 2014-11-21]

²² Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas <http://zodynas.vz.lt/Akcizas> [žiūrėta 2014-11-21]

tikslams, taip pat kiti asmenys, kurie pagal akcizų įstatymo nuostatas privalo deklaruoti ir mokėti akcizus”²³.

Kad būtų užtikrinama tinkama akcizinių prekių apskaita ir akcizo mokesčio surinkimo į biudžetą kontrolė, yra numatytos dvi akcizo mokesčio deklaracijos: FR0630 – akcizų deklaracija ir FR0630A – akcizų deklaracija bei ataskaitos: FR0801 – akcizais apmokestinamų prekių, kurioms taikomos akcizų lengvatos, apyvartos ataskaita, AKC409 – naftos produktų, bioproduktų ir kitų degiųjų skystų produktų operacijų didmeninėje prekyboje ataskaita, AKC410 – degalinės mėnesio operacijų ataskaita ir AKC412 – kuro talpyklose laikomų naftos produktų, bioproduktų ir kitų degiųjų skystų produktų operacijų ataskaita.

Tarifai:

Akcizų įstatymo 23 - 26 straipsniai numato: Alui - 3,11 euroi už 1 procentą faktinės alkoholio koncentracijos, išreikštos tūrio procentais, akcizo tarifas, kuris nustatomas už produkto hektolitrą, t.y. 100 litrų.

Vynui iš šviežių vynuogių ir kitiems fermentuotiems gėrimams, kurių faktinė tūrinė etilo alkoholio koncentracija procentais yra ne didesnė kaip 8,5 procento, – 28,67 euro už produkto hektolitrą, gėrimams, kurių faktinė tūrinė etilo alkoholio koncentracija procentais yra didesnė kaip 8,5 procento - 72,12 euro) už tą patį produkto kiekį.

Tarpiniams produktams, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais yra ne didesnė kaip 15 procentų, – 89,49 euro už produkto hektolitrą. Tarpiniams produktams, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais yra didesnė kaip 15 procentų, – 126,27 euro) už produkto hektolitrą.

Etilo alkoholiui - 1 320,67 euro už gryno etilo alkoholio 100 litrų;

Akcizų įstatymo 30 - 31 straipsniai numato: Cigaretėms taikomas specifinis elementas - 45,47 euro, o kombinuotasis akcizų tarifas ne mažesnis kaip 77,91 euro) už 1 000 cigarečių;

Cigarams ir cigarilėms - 28,09 euro už kilogramą produkto; Rūkomajam tabakui - 54,16 euro, už kilogramą produkto (nuo 2018 m. sausio 1 d. rūkomajam tabakui bus taikomas 60,24 euro už kilogramą produkto akcizų tarifas);

Akcizų įstatymo 35 - 39 straipsniai numato: Bešviniam variklių benzinui – 434,43 euro, už 1 000 litrų produkto; Benzinui, turinčiam švino, – 579,24 euro, už 1 000 litrų produkto; Žibalui - 330,17 euro, už 1 000 litrų produkto; Gazolinams - 330,17 euro, už 1 000 litrų produkto;

Šildymui skirtiems gazoliams (buitiniam krosnių kurui), pažymėtiems akcizų įstatymo 44 str. nustatyta tvarka, - 21,14 euro, už 1 000 litrų produkto; Skystajam kurui (mazutams), atitinkančiam Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus požymius, orimulsijai - 15,06 euro, už toną

---

²³ Valstybinės mokesčių inspekcijos mokesčių informacijos centro konsultacinės medžiagos duomenų bazė <http://mic.vmi.lt/documentspublic.do?&id=1000007992#tr1000007992> [žiūrėta 2014-09-21]

produkto; Naftos dujoms ir dujiniais angliavandeniliams (išskyrus gamtines dujas) - 304,10 euro, už toną produkto;

Akcizų įstatymo 47 straipsnis numato: Elektros energijai, - 1,01 euro, už elektros energijos megavatvalandę; Elektros energijai, naudojamai verslo reikmėms, - 0,52 euro, už elektros energijos megavatvalandę;

Akcizų įstatymo 54 - 55 straipsniai numato: Akmens anglims - 7,53 euro, už toną produkto; Akmens anglims, naudojamoms verslo reikmėms, - 3,77 euro, už toną produkto; Koksui ir lignitui - 8,98 euro, už toną produkto, koksui ir lignitui, naudojamiems verslo reikmėms, - 4,63 euro, už toną produkto;

Akcizų įstatymo 59 straipsnis numato: Gamtinėms dujoms, kurios naudojamos kaip variklių degalai, - 219,53 euro, už 1 000 kubinių metrų produkto.

Lengvatos ir atleidimas nuo akcizų mokesčio:

Akcizų įstatyme yra numatyti specialieji atvejai, kada akcizai apmokestinamos prekės gali būti atleidžiamos nuo akcizų mokesčio sumokėjimo.

Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai atleidžiami nuo akcizo mokesčio:

1. Denatūruotas etilo alkoholis;
2. Alus, vynas, kiti fermentuoti gėrimai, kuriuos pasigamina fizinis asmuo savo reikmėm;
3. Etilo alkoholis skirtas sveikatinimo reikmėms;
4. Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, skirti acto gamybai;
5. Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, skirti šokolado gaminių gamybai;
6. Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, skirti maisto produktų gamybai;
7. Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, skirti maisto (arba) nealkoholinių gėrimų, gamybai.

Apdorotas tabakas atleidžiamas nuo akcizų, tik, jeigu jis panaudotas būtiniais bandymams atlikti bei skirtas moksliniams tyrimams.

Energiniai produktai atleidžiami nuo akcizo mokesčio:

1. Orlaivių degalai, kurie tiekiami oro navigacijos tikslais;
2. Laivų degalai, kurie tiekiami laivų navigacijos tikslais;
3. Energetiniai produktai, sunaudojami kitiems tikslams negu kaip variklių degalai, šildymui skirtas kuras;
4. Energetiniai produktai, naudojami elektros energijos gamybos procese;
5. Naftos dujos ir dujiniai angliavandeniliai, išpilstyti į buitinius dujų balionus;

Elektros energija atleidžiama nuo akcizo mokesčio:

1. Elektros energija, pagaminta naudojant atsinaujinančius energijos šaltinius;

2. Elektros energija, tiekiamą gyventojams, taip pat viešiesiems juridiniams asmenims, kurie yra paramos gavėjai;

3. Elektros energija, parduodama ar kitaip perduodama asmenims, gavusiems vietos mokesčio administratoriaus leidimą įsigyti elektros energijos be akcizų.

4. Naudojantiems elektros energiją cheminės redukcijos tikslu;

5. Naudojantiems elektros energiją elektrolizės ir metalurgijos procesams;

6. Naudojantiems elektros energiją gamybos procesams, kai jos pirkimo kaina sudaro daugiau kaip 50 procentų gaminamo produkto vieneto savikainos.

Akmens anglis, koksas ir lignitas yra atleidžiami nuo akcizo mokesčio, kai jie perduodami naudojimui gyventojams, taip pat viešiesiems juridiniams asmenims, kurie yra paramos gavėjai.

Nuo akcizų už gamtines dujas atleidžiamos gamtinės dujos, naudojamos kaip vietinio (miesto ir priemiestinio) reguliaraus susisiekimo autobusų variklių degalai.

Akcizų įstatymas numato ir mokestines lengvatas energiniams produktams, kurie yra naudojami tam tikriems tikslams ir naudotojas yra gavęs leidimą, mokesčių administratoriaus nustatyta tvarka.

Bene geriausiai žinoma ir viena iš dažniausiai naudojamų akcizų lengvatų t.y. atleidimas nuo akcizo mokesčio yra taikoma dyzeliniam kurui (gazoliui), skirtam naudoti žemės ūkyje arba žuvininkystėje. Leidimą įsigyti akcizais neapmokestinamo gazolį, kuris yra pažymėtas žalia spalva, išduoda mokesčių administratorius, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Leidimas yra išduodamas ūkiniams metams (nuo einamųjų metų liepos 1 d. iki kitų metų birželio 30 d.) tik žemės ūkio veiklos subjektams, tiek fiziniams, tiek juridiniams, kurie yra įregistravę savo ūkį, ir vykdo žemės ūkio veiklą, taip pat žemės ūkio mokslo, studijų ir mokymo įstaigoms, turinčioms mokomuosius ūkius. Akcizais taip pat neapmokestinami gazoliai, skirti naudoti registruotiems žemės ūkio veiklos subjektams žuvininkystėje. Tačiau, 2015 metų sausio mėnesį, žemės ūkio ministrė, Virginija Baltraitienė, teikė pasiūlymą ir įregistravo akcizų įstatymo pakeitimo projektą, kuriame norima panaikinti lengvatą, žalia spalva ženklintam, dyzeliniam kurui, kuris yra skirtas naudoti žemės ūkyje ir žuvininkystėje. Lengvata visiškai naikinama nebūtų, tačiau žemės ūkio ir žuvininkystės subjektams, tektų, už žymėtų degalų 1000 litrų susimokėti 21, 14 euro, vietoj standartinio, 330,17 euro. Jeigu šiam pakeitimo projektui bus pritarta, tai teigiamai įtakotų valstybės biudžeto pajamas, kadangi per metus papildomai būtų gaunama apie 7 milijonus eurų.

Lengvatinis, 21,14 euro už 1 000 litrų produkto akcizų tarifas taikomas šildymui skirtam, teisės aktų nustatyta tvarka raudona spalva žymėtam, skystam kurui vietoj 330,17 euro. Kurą su lengvatiniu akcizų tarifu, įsigyti gali tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys turėdami mokesčių administratoriaus išduotą leidimą pasinaudoti šia lengvata.

ES akcizų mokesčiai yra griežtai reglamentuojami. Valstybių narių akcizų srityje pagrindinius taikymo principus reglamentuoja Tarybos direktyva 92/12/EEB. Akcizų mokesčio objektą, minimalius tarifus ar mokestines lengvatas reglamentuoja kelios specialiosios direktyvos.

Kiekviena valstybė narė, vadovaudamasi Tarybos direktyvos nuostatomis, savo šalies akcizų įstatymuose nustato kas yra akcizų objektas, kiekvieno akcizu objektu tapusio produkto apmokestinimo režimą bei mokestines lengvatas. Kaip matome, svarbiu tampa mokesčių administravimo vaidmuo, taip pat tam tikri politiniai sprendimai.

Kaip paaiškėjo šioje darbo dalyje, analizuotos mokestinių lengvatų taikymas dažnu atveju yra sąlygotas tam tikrų veiksnių – tiek objektyvių, tiek subjektyvių. Pokyčiai šalies ekonominiame, politiniame gyvenime, reagavimas į vis naujus rinkos reikalavimus ir pan. sąlygoja ir tam tikrų mokestinių lengvatų suteikimą. Kita vertus, darbo temos kontekste svarbu išanalizuoti subjektyvių veiksnių, dažniausia įvardijamų kaip interesų grupės, įtaką.

1.3. Mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui, sąsajos su politiniais sprendimais ir interesų grupėmis

Finansai – sritis, siekianti visus gyvenimo aspektus. Sąvoka „finansai“ kyla iš prancūziško žodžio „finance“, kuris reiškia visuma piniginių lėšų, esančių įmonių ar valstybės žinioje, jų formavimo sistemą, paskirstymą ir panaudojimą, tačiau vieningo finansų apibrėžimo nėra. Vieni autoriai finansams priskiria tik tam tikrus ekonominius santykius, kiti – tik piniginių santykių sistemą. Ekonominė sąvoka yra platesnė nei piniginiai santykiai, kurie geriau atspindi specifinius finansinius realius procesus. Dažniausiai finansų samprata suvokiama kaip sistema piniginių santykių, susidarančių kuriant bei paskirstant nacionalinį produktą, nacionalines bei grynąsias pajamas ir jų pagrindu sukuriant finansinius išteklius, panaudojamus įvairiems krašto ūkio valdymo lygiuose išplėstinės reprodukcijos poreikiams tenkinti²⁴.

Finansinė veikla suprantama kaip kompetentingų institucijų planingai vykdomas lėšų surinkimo, paskirstymo, naudojimo procesas, kurio rezultatas yra (analizuojamu atveju) valstybės uždavinių ir funkcijų realizavimo finansinis užtikrinimas. Skiriamos šios finansinės funkcijos: finansinės veikos reguliavimo; finansinių fondų kaupimo; lėšų paskirstymo; lėšų panaudojimo; finansinės veiklos kontrolė²⁵.

---

²⁴ Viešojo sektoriaus institucijų administravimas, 2002, p. 26

²⁵ Buckunienė O. Finansai. Vilnius, 2002, p. 13

Pagrindinės valstybės finansų problemos - įplaukų gavimas, išlaidų valdymas ir valstybės skola - labai panašios visame pasaulyje. Tačiau įvairiose šalyse šios funkcijos atliekamos ir valdomos skirtingai. Nėra „teisingo“ ar „neteisingo“ valstybės finansų valdymo²⁶. Valstybės finansų valdymo principai vystosi kartu su valstybės institucine sąranga. Institucinė sąranga, savo ruožtu, atspindi istorinius, kultūrinius ir technologinius veiksnius²⁷.

Tam, kad teisingai būtų kaupiamos ir įvykdomos išlaidos iš valstybės piniginių lėšų fondų iki planuojamų finansinių metų pabaigos, turi būti pateikiami visi galimi pajamų šaltiniai ir teisingai nustatytos išlaidų kryptys²⁸. Turi būti išsamiai išnagrinėta valstybės pajamų ir išlaidų iš skirtingų šaltinių ir skirtingomis kryptimis koreliacija (sąveika, tarpusavio santykis). Taip vykdant einamų metų biudžetą valstybės finansinės institucijos planuoja kitų metų biudžetą, valstybės išlaidos ir pajamos metų bėgyje gali būti įvykdomos tik planuotuose rėmuose ir planinėse asignacijose.

Nė viena iš šių valstybės funkcijų negali būti įgyvendinta neturint finansinių išteklių, kiekvienos valstybės funkcijų vykdymui būtini atitinkami finansiniai resursai, kurių svarbiausias šaltinis yra valstybės pajamos, surenkamos į biudžetą iš įvairių mokesčių. Nuo to, kaip tvarkomi ir valdomi valstybės finansai, didele dalimi priklauso ir fiskaliniai rezultatai²⁹. Valstybė yra visuomenės politinė organizacija, vykdanči atitinkamas bendras funkcijas, taigi jai būtini piniginiai ištekliai šioms funkcijoms realizuoti. Todėl valstybės žinion ir nuosavybėn įstatymų nustatytais būdais bei tvarka pereina dalis nacionalinių pajamų. Skirstant ir perskirstant nacionalines pajamas, dalis jų lieka gamintojams bei kitiems ūkio subjektams, o dalis atitenka valstybei, kuri taip pat perima dalį gyventojų asmeninių pajamų. Valstybės perimtos piniginės lėšos įgauna valstybės pajamų formą, kurios kaupiamos atitinkamuose pinigų fonduose.

Apskritai galime teigti, kad šiandienos rinkos ekonomika – mechanizmas, skirtas optimaliai paskirstyti išteklius. Pasiūlos ir paklausos dėsnį reguliuojama konkurencinga rinka gali maksimaliai padidinti vartotojų gerovę, paskatinti ekonomikos augimą, teigiamai paveikti bendrą ekonominę gerovę. Kai rinka veikia efektyviai, daug įmonių dirba pelningai, nes jos numato vartotojų poreikius ir nustato geresnę prekių bei paslaugų kainą nei konkurentai. Veiksminga konkurencija ypač naudinga vartotojams – dėl didesnės pasirinkimo galimybės, mažesnių kainų ir geresnės prekių bei paslaugų kokybės. Įmonės konkurencija skatina tapti našesnėmis ir novatoriškesnėmis ir taip prisideda prie šalies ekonomikos augimo³⁰. Užsienio autoriai taip pat aiškiai pabrėžė konkurencijos naudą didinant bendrą ekonominę gerovę. Kita vertus, jie taip pat pastebi, kad konkurencija ne visada leidžia pasiekti

²⁶ Dafflon B. (editor) *Local Public Finance in Europe*. Edward Edgar publishing, 2002, p. 19

²⁷ Naraškevičiūtė V., Makštutienė A. *Valstybės finansai*. Kaunas, 2005, p. 12

²⁸ Meidūnas V., Puzinauskas P. *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius, 2001, p. 29

²⁹ Naraškevičiūtė V., Makštutienė A. *Valstybės finansai*. Kaunas, 2005, p. 12

³⁰ Stanikiūnas R. *Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos*. Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 5

geriausių ekonominių rezultatų, tam tikromis sąlygomis (pvz., natūralios monopolijos) ji gali būti nenaudinga ir neracionali³¹³².

Taigi esant tokiai situacijai, siekdama išvengti konkurencijos iškraipymų ir užtikrinti jos veiksmingumą, šalies valdžia (parlamentas, vyriausybė, valstybės įstaigos prie vyriausybės) kuria tam tikras teises ir institucines sistemas, t. y. nustato taisykles, kurios apibrėžia tinkamą įmonių ir privačių asmenų elgseną rinkoje. Tokiu būdu įstatymai ir įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai kartu su institucijomis, prižiūrinčiomis jų įgyvendinimą, numato šių sistemų sąveikos efektyvumą ir sudaro prielaidas kurti saugios konkurencijos rinką. Paašškėja, kad rinka nėra nepriklausoma nuo valdžios – valdžia gali teisėtai paveikti rinkos mechanizmą, jį formuoti ir keisti³³³⁴, atsiranda prielaida ir siekis suinteresuotoms grupėms įtakoti valdžią. Svarbu suvokti, kad valstybės biudžetas – tai tam tikras darinys su savita sandara, kurios vieni elementai su kitais yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Mokesčių administravimo įstatyme sakoma, kad „Biudžetas – valstybės biudžetas, savivaldybių biudžetai, taip pat pinigų fondai, į kuriuos teisės aktų nustatyta tvarka mokami (paskirstomi) šio LR Mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje nurodyti mokesčiai“³⁵.

Lietuvos biudžeto sandarą reglamentuoja Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas³⁶. Biudžeto sandaros įstatymo tikslas – siekiant ilgalaikės, visapusiškos ekonominės ir socialinės Lietuvos Respublikos piliečių gerovės, tvaraus ilgalaikio ekonomikos augimo, užimtumo ir nekeliant grėsmės kainų stabilumui užtikrinti, kad sudarant ir vykdant biudžetą piniginiai ištekliai būtų naudojami efektyviai.

Skiriamas valstybės ir savivaldybės biudžetai.

Valstybės biudžetas yra Lietuvos Respublikos Seimo tvirtinamas valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams.

Savivaldybės biudžetas yra savivaldybės tarybos tvirtinamas savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams. Kiekviena savivaldybė turi savarankišką biudžetą.

Valstybės ekonominė bei socialinė raida yra glaudžiai susijusi su finansų sistema ir jos tobulumu. Finansų sistema padeda formuoti valstybės finansinius išteklius, nuo jų kiekio, formavimo bei panaudojimo būdo priklauso ūkio vystymasis, visuomeninių poreikių tenkinimas, valdžios ir valdymo įstaigų išlaikymas ir t.t. Priklausomai nuo to, kaip vykdoma finansų politika, nuo valstybinio turto apimties priklauso finansinių išteklių formavimo mastas, t.y. valstybės ekonominis pamatas.

---

³¹ Portney P. R., Stavins R. N. (eds.) Public Policies for Environmental Protection. Washington, DC: RFF Press, 2000, p. 19

³² Ten pat, p. 23

³³ Ten pat, p. 29

³⁴ Ten pat, p. 43

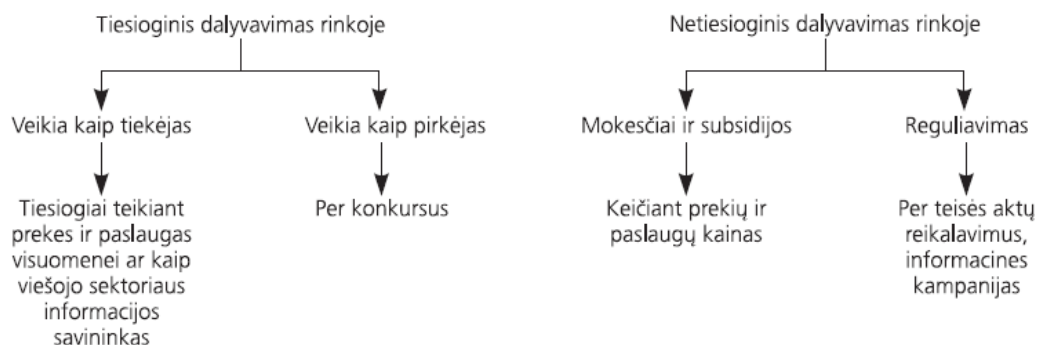
³⁵ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243, aktuali redakcija nuo 2014-04-04

³⁶ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios, 1990, Nr. 24-596, aktuali redakcija nuo 2014-04-04

„XX a. daugelyje šalių valstybės valdžia vaidino didžiulį vaidmenį visose visuomenės gyvenimo srityse, bet amžiaus antroje pusėje požiūris į valstybės valdžią, jos vaidmenį, valdymo principus ir metodus ėmė keistis“³⁷. Daugelyje besivystančių valstybių vietos valdžia ar kiti administraciniai vienetai turi įstatymų nustatytą galią apmokestinti, bet tų mokesčių bazė yra maža, ir todėl išlieka įsisenėjęs priklausomumas nuo centrinės valdžios subsidijų. Todėl ypatingai aktuali yra fiskalinė decentralizacija „atskirų valdymo lygių sprendimų priėmimo atsakomybės valstybės finansų srityje nustatymo procesas, kuriuo siekiama, kad didėtų žemesniųjų valdymo lygių fiskalinė autonomija“³⁸.

Pagrindinius mokesčius, tokius, kaip Pridėtinės vertės mokestis (PVM), Akcizų mokestis, Gyventojų pajamų mokestis (GPM), Pelno mokestis (PM), administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija (pavaldi Lietuvos Respublikos finansų ministerijai), kurią sudaro centrinis mokesčių administratorius bei dešimtis apskrities mokesčių inspekcijų. Lietuvos Respublikos muitinė administruoja muitus, iš dalies PVM bei Akcizų mokesčius. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos įgaliotos institucijos kartu su Valstybine mokesčių inspekcija administruoja mokesčius už valstybinius gamtos išteklius, naftos ir dujų išteklių mokestį, taip pat mokesčius už aplinkos teršimą. Valstybinio socialinio draudimo įmokas administruoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir jos teritoriniai skyriai³⁹.

Kaip buvo minėta ankščiau, Lietuvos Respublikos mokesčiai yra skirstomi į du pagrindinius tipus – tiesioginius bei netiesioginius, kaip matysime, valdžios įtaka rinkai taip pat gali būti tiesioginė ir netiesioginė⁴⁰ (2 pav.):

2 pav. Valdžios dalyvavimas rinkoje

Šaltinis: Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 9

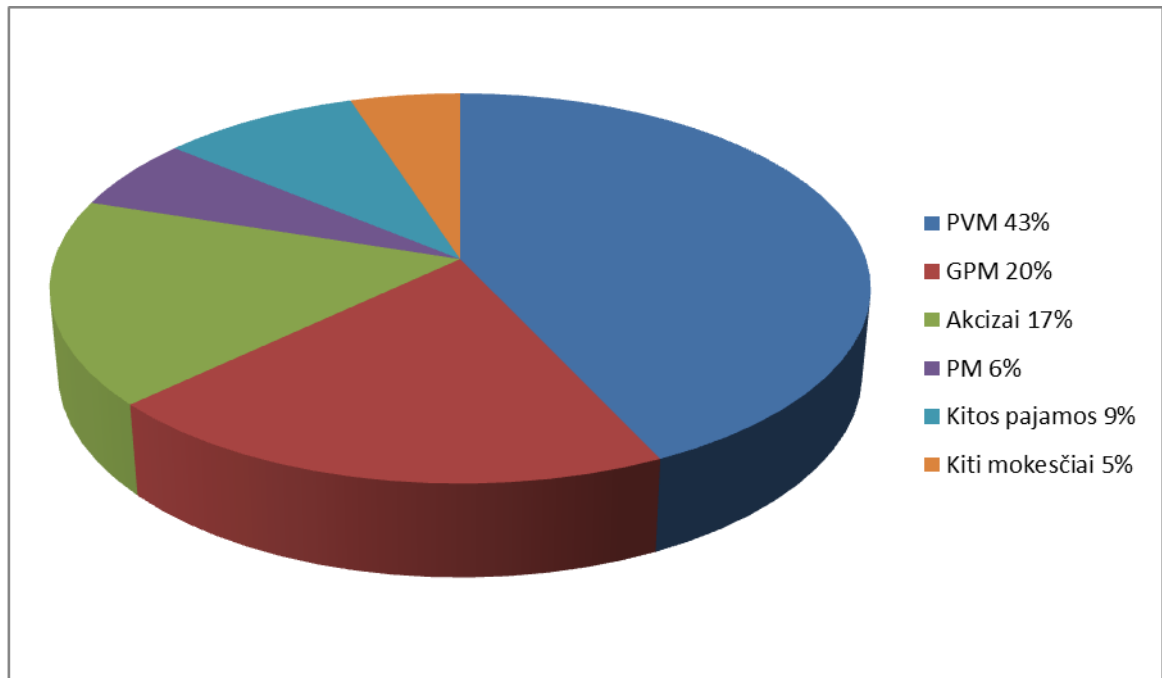
³⁷ Lane J.E. Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai. Vilnius, 2001, p. 215

³⁸ Astrauskas A., Striškaitė J. Lietuvos savivaldybių finansinio savarankiškumo problemos ir perspektyvos // *Ekonomika*. Vilnius, 2003, Nr. 62, p. 2

³⁹ Lietuvos Finansų ministerijos internetinė svetainė, <http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.67> [žiūrėta 2013-09-28]

⁴⁰ Stanikiūnas R. Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 9

Valdžios dalyvavimas rinkoje neatskiriamas nuo tam tikros naudos ir patiriamų sąnaudų. Juk valdžios kišimosi į rinką būdai iš esmės susiję ir su valstybės teikiama pagalba per įvairias išmokas ir lengvatas – tai subsidijos (dotacijos), mokesčių sumažinimas, kitokia įtaka mokesčių sistemai, įvairios vyriausybės garantijos⁴¹. Tai turi įtakos ir valstybės biudžetui, tačiau tuo tikslu pirmiausia tikslinga yra išsiaiškinti, kaip sudaromas valstybės biudžetas. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių, netiesioginiai mokesčiai sudaro didžiausią nacionalinio biudžeto pajamų dalį (žr. 3 pav.).

3 pav. 2014 metų Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto pajamų struktūra

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenys

PVM – Pridėtinės vertės mokestis;

GPM – Gyventojų pajamų mokestis;

PM – Pelno mokestis;

Kitos pajamos – dividendai, rinkliavos ir t.t.

Vis daugiau diskusijų kyla dėl mokesčių tarifų nustatymo, skuboti ir neapgalvoti sprendimai gali duoti priešingus nei tikėtasi rezultatus. K.Kindsfaterienė ir K.Lukaševičius (2008) nurodo, kad mokesčių sistema yra vienas pagrindinių ekonominių mechanizmų, lemiančių ekonomikos plėtrą ir užtikrinančių svarbiausių valstybės funkcijų vykdymą⁴². Labai dažnai valstybinių sričių finansavimas priklauso nuo valstybės biudžeto dydžio, o biudžeto dydis – nuo mokesčių sistemos efektyvumo.

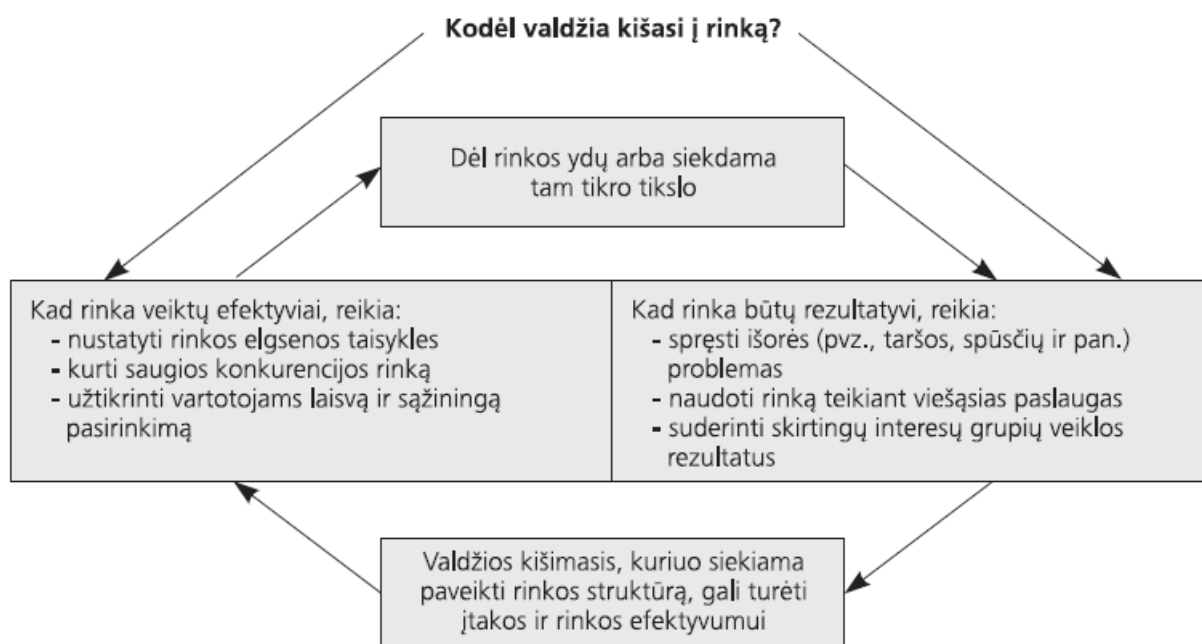
⁴¹ Ten pat., p. 12

⁴² Kindsfaterienė K., Lukaševičius K. The Impact of Tax System on Business Environment // Engineering Economics, 2008, 2 (57), p. 70–77

Pasak Kuodžio (2008), mokesčių sistemos tobulinimas, jos spragų šalinimas yra pagrindinis veiksnys siekiant pagerinti biudžeto būklę⁴³.

Kaip teigia R.Stanikiūnas, valdžia į rinką dažniausiai kišasi ne tik siekdama ištaisyti rinkos ydas, bet ir dėl tam tikrų politinių tikslų. Tokia intervencija ne visuomet teikia vien naudą; ji gali sutrikdyti įmonių veiklą, sumažinti vartotojų gerovę, ekonomikos konkurencingumą⁴⁴. Panašios nuomonės yra ir kiti lietuvių tyrėjai, teigiantys, kad valdžios taikomų kišimosi į rinką būdai, tiek galimos pasekmės vartotojams, įmonėms ir visai ekonomikai yra gana ženklus reiškinys Lietuvoje^{45,46}.

R.Stanikiūnas pabrėžia, kad, kaip rodo tyrimai, valdžia dalyvauja rinkoje dvejopai – kurdamą taisykles, pagal kurias veikia rinka, ir darydamą poveikį jau veikiančiai rinkai⁴⁷ (4 pav.).

4 pav. **Valdžios dalyvavimas rinkoje**

Šaltinis: Stanikiūnas R. Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1

Tačiau vis dar išlieka neaiškūs valdžios dalyvavimo rinkoje netiesioginiai motyvai, apie kuriuos darbo kontekste taip pat svarbu kalbėti.

Pirmojo poskyrio pradžioje paminėjome interesų grupių įtaką mokesčių lengvatoms. Pastaruoju metu daug diskusijų sukėlęs lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas taikymas

⁴³ Kuodis R. Lietuvos ekonomikos transformacija 1990–2008 metais: etapai ir pagrindinės ekonominės politikos klaidos // Pinigų studijos, 2008, 2. // http://neris.mii.lt/~ekonomika/Econlib/Kuodis_2009h.pdf [žiūrėta 2014 11 16]

⁴⁴ Stanikiūnas R. Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 5

⁴⁵ Čičinskas J. Lietuvos ūkis kelyje į rytdieną. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009

⁴⁶ Gylis P. Ekonomika, antieconomika ir globalizacija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008

⁴⁷ Stanikiūnas R. Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 8

apgyvendinimo viešbučiuose paslaugoms siejamas būtent su interesų grupių įtaka, kadangi analizuojant 2009 – 2014 metų Statistikos departamento duomenis apie vietinių ir atvykstančių turistų skaičių, matoma, kad besikeičiantis pridėtinė vertės mokesčio tarifas turistų skaičiui įtakos neturi, o taip pat išanalizavus viešbučių rezervacijos tinklapio skelbiamas nakvynės kainas matome, kad įvedus 9 proc. lengvatinį PVM tarifą, kainos ne tik nemažėjo, bet dar ir kilo (žr. 1 priedas). Interesų ir spaudimo grupių įtaka įstatymų pakeitimuose dėl mokesčių lengvatų taikymo yra gana plačiai diskutuojama ir todėl yra aktuali darbo kontekste. Intereso grupe laikoma tokia grupė, kuri yra organizuota ir siekianti, kad valstybė vykdytų tam tikrą politiką konkrečioje srityje (kaip minėtam lengvatinio pridėtinės vertės mokesčio (PVM) tarifas taikymui apgyvendinimo viešbučiuose paslaugoms). Interesų grupėms būdinga tai, kad jos valdžios nesiekia. Jų pagrindinis tikslas yra pasiekti, kad valstybinė (ar net regioninė, rajoninė) valdžia, priimdama sprendimus, kaip galima daugiau atsižvelgtų į jų poreikius ir tokiu būdu padėtų spręsti interesų grupei aktualias problemas. Apskritai konkretus interesų grupių vaidmuo ir veikimo pobūdis dažniausia yra priklausomas nuo jų santykio su pagrindinėmis, politinį procesą formuojančiomis institucijomis (ypatingai partijomis ir valstybe).

Interesų grupių veiklos suaktyvėjimą ES lygmeniu pastebimas atsiradus bendrajai rinkai. Tam tikrų ES galių imperatyvinio dominavimo prieš nacionalines valstybes augimas, palankus tarpinstitucinis galios balansas pačioje ES, ES politikų bei biurokratų atvirumas interesų grupėms bei „sniego lavinos“ efektas, kai paskui pirmąsias interesų grupes, pradėjusias veikti Briuselyje, masiškai sekė kitos, sąlygojo tokią susidariusią situaciją.

Apskritai bet kokios interesų grupės, kurios turi siekį savo interesus realizuoti ES lygmenyje, yra skiriamos į verslo; viešojo ar visuomeninio intereso; profesionalų, t. y. ES biurokratų; regioninės; darbo, t. y. profesinės sąjungos⁴⁸.

Minėtos interesų grupių rūšys paprastai renkasi septynias veiklos formas:

1. Europinės asociacijos (pvz., Naftos ir chemijos produkcijos gamintojų Europos asociacija, „Greenpeace“ judėjimo Europos skyrius ir t. t.).
2. Nacionalinės asociacijos (Didžiosios Britanijos pramonininkų konfederacija, Švedijos pramonės federacija ir t. t.).
3. Individualios arba pavienės bendrovės (pvz., „Ford Motors“ kompanija, Karališkoji chemijos kompanija ir t. t.).
4. Konsultacinės lobizmo firmos (pvz., Europos viešosios politikos patarėjai).
5. Viešosios institucijos (pvz., regioninės vyriausybės arba vietinės valdžios institucijos ES valstybėse narėse).

---

⁴⁸ Coen D. The European Business Interest and the Nation-state: Large Firm Lobbying in the European Union and member States. 2005

6. Ad hoc koalicijos ar susivienijimai vienetiniam tikslui pasiekti (pvz., Europinė kampanija dėl biotechnologijos patentų, Europinis programinės įrangos judėjimas ir t. t.).

7. Ekspertų organizacijos arba specifinės bendruomenės (pvz., Europinis širdies ligų tinklas, Europos veterinarų asociacija ir t. t.)⁴⁹.

Tiesa, situacijos Lietuvoje tiek mastas, tiek kontekstas yra kiek kitoks. Kita vertus, jis taip pat paremtas tais pačiais principais. Taigi analizuojant valstybę kaip specifinį interesų grupių poveikio objektą, būtina išskirti, jog realizuojant interesus šiuo lygmeniu dažnai susiduriama su konkrečia pavienių grupių poreikių agregavimo sistema, kuri savita forma neišvengiamai egzistuoja kiekvienoje valstybėje.

Apskritai kiekviena interesų grupė gali siekti savo tikslų realizavimo ES mastu keliais skirtingais būdais: visiška interesų institucionalizacija bei atstovavimas per Ekonominį ir Socialinį komitetą; pusiau institucionalizuotas „socialinis dialogas“; kova pliuralistinėmis sąlygomis, remiantis konkurenciniu lobizmu⁵⁰. Panašiais metodais naudojamosi ir atskirose ES valstybėse, kadangi iš esmės interesų grupių sąsajos su bendra situacija ES yra neišvengiama. Kita vertus, Lietuvai išskirtinai būdinga tai, kad valstybės ir interesų grupių santykiai Lietuvoje neretai įgauna nedemokratiškas formas bei plėtojasi neformaliais ar net nelegaliais kanalais, dažniausiai vadinamais korupcija. Interesų grupės Lietuvoje, kaip ir visoje ES priskiriamos keletui sričių. Neabejotina, kad įtakingiausios ir efektyviausios ES interesų grupės priklauso verslo sričiai, kadangi jos ne tik disponuoja dideliais finansiniais ištekliais savo lobistinei veiklai, bet ir yra pakankamai sutelktos, turi aiškias bei neginčijamas preferencijas. Tokia situacija įvardijama, kaip lobizmas, o verslo interesų grupės disponuoja pakankamomis lėšomis savo lobistinei veiklai finansuoti, be to, jų organizacinė struktūra ir bent jau formalios sąsajos su politinėmis partijomis ir valdžios struktūromis yra tvirčiausios. Lietuvos verslo interesų grupės sėkmingai buriasi į nacionalines asociacijas, kurių santykis su politikos arena – itin glaudus⁵¹.

Pakankamai efektyviai kaip interesų grupės veikia ir bendrovės, turinčios didelę įtaką šalies ekonomikai. Jei kalbėsime apie kitas interesų grupių veiklos formas, Lietuvos kontekste jos yra mažai pastebimos ir yra retos bei pavienės. Tai taikytina ir tokiai formai kaip lobistinė įmonė, kurioms veikti tiesiogiai deklaruojant savo tikslus trukdo netobula Lietuvos įstatyminė bazė. Kita vertus nacionalinių asociacijų efektyvumas bei daugelio pramonės sektorių orientacija į Vakarų rinkas leidžia numatyti ir tolimesnę sėkmingą jų veiklą, integraciją į didesnes struktūras, orientaciją į kitas valstybes bei ES^{52,53}.

---

⁴⁹ Ten pat

⁵⁰ Ten pat

⁵¹ Bennet R. The Impact of European Integration on Business Associations, 1997

⁵² Earnshaw D., Wood J. Winning in Brussels. 1998

⁵³ Butt P.A. Pressure Groups in the European Community, 1997

Viešojo arba visuomeninio intereso grupės ES mastu pirmiausia siejamos su vartotojų teisių gynimu ir dažniausiai veikia kaip europinės asociacijos ar ad hoc koalicijos atskiram vienetiniam tikslui pasiekti⁵⁴. Palyginti su verslo interesų grupėmis, pastarosios nedisponuoja dideliais finansiniais resursais, tačiau turi kur kas didesnes viešosios nuomonės poveikio galimybes, kurias lemia jų narystės dydis bei potencialiai suinteresuotųjų ratas. Lietuvos atveju tenka konstatuoti, jog net ir nacionaliniu mastu šias interesų grupes galima laikyti nebent potencialiai galinčiomis daryti įtaką. Šią situaciją sąlygojo nepakankama visuomenės politinės kultūra, kuri savo ruožtu lemia žemą politinio dalyvavimo lygį. Nors pastaruoju metu situacija kinta, tačiau dalyvavimas ar siekis tai daryti, valstybės valdyme, vis dar išlieka daugiau spontaniškas. Be to, galime pastebėti, kad institucijos, turinčios užsiimti vartotojų interesų agregacija bei jų projektavimu į šalies politinę dienotvarkę (pvz., Lietuvos vartotojų institutas), neatlieka savo misijos. Sujudimas pastebimas, tačiau jis vis dar nėra įvardijamas kaip pakankamas.

Profesionalų, t. y. ES biurokratų interesų grupės paprastai visose ES institucijose, ypač Europos Komisijoje, šios interesų grupės veikia dvejopai. Viena vertus, jos gali būti valstybių narių vyriausybių patikėtinės ir atstovauti nacionaliniams arba regioniniams interesams. Kita vertus, jos veikia kaip viena uždara ir sutelkta grupė, siekianti padidinti savo įtaką tarpinstitucinėje ES erdvėje. Panašias veiklos tendencijas, susijusias su galios tarp legislatyvinės ir vykdomosios vadžios pusiausvyra, galima pastebėti kiekvienoje demokratiškoje valstybėje⁵⁵.

Regioninės interesų grupės ES mastu dažniausiai veikia vieninteliu būdu – kaip regioninės vyriausybės arba vietinės valdžios institucijos. Kartais, kai jų tikslas yra, pvz., regionų plėtrai skirtų programų finansavimo padidinimas, jos gali veikti ir kaip ad hoc koalicijos⁵⁶. Tačiau kitais atvejais kiekvienos iš šių grupių interesai yra skirtingi, todėl jos renkasi savarankišką veiklą arba, ekonomiškai labiau išsivysčiusių regionų atveju, gali samdyti lobistines firmas. Lietuvos atveju galima konstatuoti, jog Vyriausybę aktyviai veikia Lietuvos savivaldybių asociacija, tačiau periferijos regionų ekonominė būklė neleidžia daryti palankių jų interesų atstovavimo ES prognozių bent jau trumpojoje perspektyvoje.

Darbo interesų grupės, t.y. profesinės sąjungos dažniausiai sėkmingai derina europinės ir nacionalinės asociacijų veiklos formas (ES kontekste), tačiau derėtų atsižvelgti į tą faktą, kad daugelyje dabartinių ES valstybių narių profesinių sąjungų tradicijos yra tvirtos bei ilgalaikės. Lietuvos profesinių sąjungų susiskaldymas ir vientisos organizacijos, atstovaujančios Lietuvos darbininkų interesams, nebuvimas aiškiai rodo, jog perspektyvos veikti ES lygmeniu yra prastos.

---

⁵⁴ Greenwood J., Grote J.R., Ronit K. *Organized Interests and The EC*. 1992

⁵⁵ Kohler-Koch B. *Organized Interests in the EC and the European Parliament*. 1997

⁵⁶ Coen D. *The European Business Interest and the Nation-state: Large Firm Lobbying in the European Union and member States*. 2005

Tokią išvadą lemia jau pats nacionalinės asociacijos nebuvimas, ir tai reiškia, jog ir patekti į europines asociacijas gali būti problemiška⁵⁷.

Kaip matome, nors valdžios ir jos poveikio rinkai aspektai lyg ir aiškiai nusakomi, vis dėl to tikslinga įvertinti faktorius, galinčius daryti įtaką pačiai valdžiai. Valdžia rinką gali paveikti arba tiesiogiai (kaip rinkos dalyvis, prekių ir paslaugų pirkėjas arba tiekėjas), arba per netiesioginį dalyvavimą (reguliavimą, mokesčius, subsidijas ar kitokią valstybės pagalbą įmonėms, tam tikrai ekonominei veiklai ir kt.). Paprastai ji gali rinktis tarp įprastų poveikio priemonių ir rinką pagrįstų poveikio metodų. Bet koks valdžios įsikišimas į rinką turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Dažniausiai jis sukelia tam tikrų nenumatytų padarinių. Nepakankamai numačius galimą valdžios įsikišimo pašalinį poveikį (pvz., padidėjusias netiesiogines išlaidas), mažėja vykdomos politikos veiksmingumas, didėja ekonominės sąnaudos. Tam tikrais atvejais valdžios įsikišimas gali duoti naudos reguliuojamam ūkiui, vienai ar kitai įmonei, bet ne vartotojui. Kitais atvejais jis gali būti netgi neefektyvus, nes iškraipo konkurenciją ar, susitelkus tik į rinkos stabilizavimą, neįvertina vartotojų vaidmens⁵⁸. Taip pat svarbu įvertinti valdžios kišimosi į rinką motyvus, kurie turėtų būti pagrįsti, argumentuoti bei objektyvūs. Valdžios kišimosi į rinką būdai iš esmės susiję ir su valstybės teikiama pagalba per įvairias išmokas ir lengvatas – tai subsidijos (dotacijos), mokesčių sumažinimas, kitokia įtaka mokesčių sistemai, įvairios vyriausybės garantijos. Pavyzdžiui, subsidijos gali padidinti finansinę pagalbą, o tai skatintų įmones gaminti daugiau ir kokybiškesnės produkcijos, mokesčiai (pavyzdžiui už gamtos taršą) gali pagerinti aplinkos apsaugą. Tačiau subsidijos ir mokesčiai taip pat gali sukurti naujų įmonių atėjimo į rinką kliūčių, sudaryti sąlygas įmonėms pasinaudoti rinkos galia ir pan. Mokesčiai ir subsidijos keičia įmonių elgseną, taigi gali turėti įtakos tiek konkurencijai, tiek rinkos rezultatams. Tačiau paprastai mokesčiai konkurencijai nedaro didelės įtakos, nes jie netaikomi konkrečioms įmonėms. Mokesčių taikymas – ypač paranki ekonominės politikos priemonė, nes iš jų gautos pajamos gali būti naudojamos kitiems tikslams. Pavyzdžiui, apmokestinus cigarečių gamybą ir importą gali būti sumažintas jų vartojimas, o pajamos gali būti naudojamos tokiems tikslams, kaip švietimo gerinimas. Subsidijos didesnę įtaką konkurencijai turi tuo atveju, kai jos įmonėms daro skirtingą poveikį. Nesvarbu, ar jos yra ES teikiama pagalba, ar kitokio pobūdžio parama, bet kuriuo atveju valdžia turėtų užtikrinti, kad subsidijų nauda būtų didesnė nei neigiamas poveikis konkurencijai. Pirma subsidijų keliama grėsmė konkurencijai – jas taikant didėja įmonių antikonkurencinės elgsenos galimybė⁵⁹.

---

⁵⁷ Mazey S., Richardson J. *Interests Groups and EU Policy Making: Organizational Logic and Revenue Shopping*. 2007

⁵⁸ Stanikiūnas R. *Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1, p. 6

⁵⁹ European Commission, 2008

Apibendrinami galime teigti, kad valstybės vaidmuo šalies ekonominiame ir politiniame gyvenime yra įvairiapusis: tai įstatymų leidyba ir jų vykdymo kontrolė, prekių ir paslaugų gamyba valstybinėse įmonėse ir, žinoma, valstybės vykdoma ekonominė politika, kuri apima fiskalinę ir monetarinę politiką. Valstybė, planuodama savo finansų politiką, siekia patenkinti valstybinio sektoriaus poreikius, siekia užtikrinti subalansuotą valstybės išdą, patenkinti socialinius, visuomeninius ir gamybinius ūkio poreikius. Interesų grupių vaidmuo ir veikimo pobūdis priklauso nuo jų santykio su pagrindinėmis, politinį procesą formuojančiomis institucijomis, ypač partijomis ir valstybe, tačiau neabejotinai turi įtakos ir valstybės biudžetui, tam dažniausia pasinaudojama mokesčių lengvatų galimybe. Juk visų tikslas – savo interesų tenkinimas, kuris paremtas finansais.

2. MOKESTINIŲ LENGVATŲ VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodologija

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas – atliktas pusiau standartizuotas interviu. Kokybiniai tyrimai dažniausiai yra naudojami žvalgybiniuose marketingo tyrimuose, kada tyrėjas stengiasi gauti įvairiausias mintis bei idėjas apie tam tikrą problemą, generuoja hipotezes ir identifikuoja kintamuosius tolimesniems tyrimams. Bendrai paėmus, šie metodai ir mažiau struktūrizuoti, ir mažiau intensyvūs nei standartizuotu klausimynu (paprastai naudojami kiekybiniuose tyrimuose) paremti interviu. Interviu – tai betarpiška (akis į akį) interviuotojo (klausinėtojo) ir respondento (atsakinėtojo) sąveika, kai tyrinėtoją dominanti informacija gaunama žodžiu, atsakant į pateikiamus klausimus. Pasirinktas pusiau standartizuotas interviu. Iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai. Klausimai tik iš dalies standartizuoti. Šis interviu geras tuo, kad sukuria laisvesnę bendravimo atmosferą.

Šis metodas buvo pasirinktas atsižvelgus į tyrimo pobūdį ir jo privalumus: 1. Lankstumas. Kuo mažiau struktūrizuotas interviu, tuo daugiau lankstumo, užduodant interviu klausimus. Tai leidžia paaiškinti kai kuriuos apibrėžimus, patikslinti klausimus, kontroliuoti atsakymų tvarką (eiliškumą), gauti papildomos informacijos ir smulkmenų. 2. Situacijos kontroliavimas užtikrina, kad klausimai bus atsakyti tam tikra tvarka. Kontroliuoja ir pati aplinka: interviu vyksta akis į akį, be pašalinių, todėl respondentai negali konsultuotis, jaučiasi laisvi. Galima fiksuoti interviu vietą ir laiką, kai kada tai turi reikšmės interpretuojant duomenis. 3. Aukštas atsakymų procentas. Tai labai svarbu apklausiant neraštingus, senus, žmones, ligonius, nežinančius kalbos ar nenorinčius rašyti. 4. Papildomos informacijos gavimas. Gaunama daugiau informacijos apie asmenines respondentų savybes, jų socialinę aplinką. Klausimai iššaukia spontanišką reakciją, o tai taip pat suteikia papildomos informacijos.

Taip pat tyrimo metu atsižvelgta ir į interviu trūkumus, siekta jų išvengti subjektyvumas ir asmeninės įtakos. Nors interviuotojams nurodoma neveikti respondentų, tačiau kai kurios užuominos daro poveikį (neverbalinis komunikavimas). Kartais respondentus gali veikti interviuotojo lytis ar tautybė, anonimiškumo trūkumas. Sužinomi respondentų vardai, adresai, telefonai, todėl respondentai gali jausti grėsmę jų saugumui.

Vis dėl to atsižvelgiant į tai, kad kokybiniuose tyrimuose yra ilgesnis, lankstesnis ryšys su respondentu, todėl gauti duomenys turi gilesnį ir turtingesnį turinį - kas taip pat reiškia didesnę galimybę pažvelgti į esmę ir perspektyvas. Respondentų skaičius yra mažas ir tik dalinai reprezentuojantis tikslinę populiaciją, leidžiant jiems pateikti informaciją, reikalingą tolimesnei apklausai. 2 lentelėje apibendrinami kiekybinių ir kokybinių tyrimų skirtumus.

2 lentelė. Kiekybinių ir kokybinių tyrimų skirtumai

	Kokybinis tyrimas	Kiekybinis tyrimas
Tikslas	Gauti kokybinį supratimą apie esmines priežastis ir motyvus	Apskaičiuoti duomenis ir gautus rezultatus išplėsti visai populiacijai
Imtis	Mažas nereprezentatyvių atvejų skaičius	Didelis reprezentatyvių atvejų skaičius
Duomenų rinkimas	Nestruktūrizuotas	Struktūrizuotas
Duomenų analizė	Nestatistinė	Statistinė
Rezultatai	Pradinio supratimo išvystymas	Rekomenduojami galutiniai veiksmai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kokybinio tyrimo argumentavimas

- Kokybinio tyrimo metu yra sužinoma subjektyvi respondentų nuomonė.
- Kokybiniame tyrime lieka nedaug paslėpta.
- Kokybinio tyrimo metu užsimezga akių kontaktas.
- Kokybinio tyrimo metu yra nesikišama į tikrovę. Tiriama yra tai kas yra, o ne tai kas norėtume, kad būtų⁶⁰.

Interviu – tai ilgai trunkantis pokalbis, kai respondentui pateikiami atviro tipo klausimai. Pokalbis vyksta tarp dviejų asmenų: tyrėjo ir pašnekovo. Toks interviu yra svarbiausias kokybinio tyrimo duomenų rinkimo būdas⁶¹.

Taigi yra skiriami du pagrindiniai giluminių interviu tipai: laisvo pokalbio ir pusiau struktūrizuoti. Jie skiriasi nurodymų skaičiumi, kuriuos gauna interviuotojas. Laisvo pokalbio interviu interviuotojui yra suteikiama maksimali laisvė apklausiant respondentą – nėra numatomos nei temos, nei parenkami klausimai. Pusiau struktūrizuotuose interviu interviuotojas stengiasi apimti temų sąrašą, tačiau temų pateikimo tvarka, tikslus įvardinimas ir laikas, skirtas kiekvienam klausimui, yra paliekami jo paties nuožiūrai. Tuo vadovaujantis ir atliktas minėtas tyrimas.

2.2. Tyrimo organizavimas

Organizuojant tyrimą buvo vadovaujamosi interviu valdymo principais: prisistatyta, paaiškintas interviu tikslas, siekta sudominti savo darbu, tiriama problema, papasakota, kaip ekspertas buvo

⁶⁰ Valackienė A., Mikėnienė S. Sociologijos tyrimas, metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas. Technologija, 2008, p. 30

⁶¹ Ten pat, p. 31

atrinktas. Atsižvelgta į tai, kad svarbi interviuotojo asmenybė. Veikia tiek amžiaus faktorius, tiek lytis. Turėjo reikšmės ir apklausėjo išorė.

Interviu technika: 1) tinkamai iškelti klausimą, bet tonas gali būti neformalus. 2) Interviu turi vykti neformalioje, laisvoje atmosferoje. 3) Klausimus pateikti taip, kaip parašyta anketoje. Tyrimai rodo, jog net menki pakeitimai, ar klausimų sukeitimai veikia rezultatus. 4) Klausimus pateikti ta tvarka, kuri surašyta anketoje. 5) Klaidingai suprasti klausimai turi būti pakartoti ir paaiškinti.

Tyrimo metu buvo apklausta 12 ekspertų, dirbančių su mokestinėmis lengvatomis susijusiose srityse.

Kokybinio tyrimo dalyvių parinkimas. Visi 12 tyrimo dalyvių gali būti analizuojamos temos ekspertais, kadangi dirba ir atstovauja tiesiogiai su mokesčiais, jų politika siejamose institucijose, jų patirtis valstybės politikoje yra ženkli. Be to, respondentų amžius gana skirtingas, taip pat jie – tiek moterys, tiek vyrai. Todėl analizuojama temą atskleidė įvairiapusiškai. Respondentai pasirinkti atsižvelgiant į asmenines pažintis, rekomendacijas

Tyrimo dalyviai – ekspertai, kurių veikla yra susijusi su mokestinėmis lengvatomis. Tiriamajame darbe jie įvardijami kaip: 1 respondentas, 2 respondentas, 3 respondentas, 4 respondentas, 5 respondentas, 6 respondentas ir t.t.

1 interviu: 1 respondentas – A. V. – vyras, 40 m., seminarų lektorius, VMI prie FM mokesčių departamento, konsultavimo telefonu skyriaus vyr. specialistas.

2 interviu: 2 respondentas E. D. – vyras, 28 m., politikas (LSDP Alytaus miesto skyriaus pirmininko pavaduotojas. Lietuvos socialdemokratų partijos tarybos narys, Krašto apsaugos komiteto narys. Alytaus jaunimo centro Projektų administravimo ir užsienio kalbų kabineto vedėjas).

3 interviu: 3 respondentas J. K. – vyras, 27 m., VMI prie FM mokesčių informacijos departamento, konsultavimo telefonu skyriaus vyr. specialistas.

4 interviu: 4 respondentas K. M. – vyras, 30 m., Bnt Attorneys – at - law vyr. teisininkas, mokesčių konsultantas.

5 interviu: 5 respondentas M. E. – vyras, 27 m., Vilniaus universiteto teisės fakulteto doktorantas, lektorius ir VMI prie FM, teisės departamento tiesioginių mokesčių skyriaus vyr. specialistas.

6 interviu: 6 respondentas P.M., moteris, 55 m., Mokesčių informacijos departamento, konsultavimo organizavimo ir analizės skyriaus vyr. specialistė.

7 interviu: 7 respondentas R. P. – vyras, 33 m. Deloitte vyr. konsultantas, mokesčiai ir teisė.

8 interviu: 8 respondentas R. P. – moteris, 25 m., VMI prie FM, didžiųjų mokesčių mokėtojų stebėsenos ir konsultavimo departamento, tarptautinių sandorių kontrolės skyriaus specialistė.

9 interviu: 9 respondentas S. Š. – moteris, 35 m., Finansų ministerijos, mokesčių departamento netiesioginių mokesčių skyriaus vyriausioji specialistė.

10 interviu: 10 respondentas V. R. – vyras, 32 m., politinės partijos narys, Skyriaus pirmininkas.

11 interviu: 11 respondentas A.R., - moteris, 38 m., MRU ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto, finansų ir mokesčių katedros dėstytoja.

12 interviu: 12 respondentas L. G. – moteris, 37 m. Finansų ministerijos, valstybės išdo departamento skolinių įsipareigojimų administravimo skyriaus vyr. specialistė.

Interviu ėmimo būdas: Tyrimas atliktas bendraujant su respondentais tiesiogiai dviese vienam priešais kitą („Face to face“), kalbantis telefonu, tam tikri klausimai buvo papildyti ir raštu (elektroniniu būdu).

Duomenų rinkimo būdas: Pusiau struktūrizuotas interviu. Toks tyrimo metodas buvo pasirinktas, nes leidžiama tyrimo dalyviui reikšti savo mintis, požiūrį į tiriamąjį dalyką. Taip pat tyrimo metu galima užmegzti akių kontaktą su tyrimo dalyviu, įgyti tyrimo dalyvio palankumą, kas yra ypač svarbu renkant informaciją.

Etika: Tyrimo metu buvo laikytasi konfidencialumo. Nebuvo atskleisti tyrimo dalyvių vardai, gyvenamoji vieta.

Tyrimo metu buvo naudojamas pusiau struktūruotas interviu. Norėdama, kad rezultatai būtų kuo objektyvesni ir tikslesni, iš anksto buvo sugalvoti klausimai, į kuriuos atsakinėjo tyrimo dalyviai. Jeigu tyrimo dalyvis į pateiktą klausimą atsakė nepakankamai tikslingai, buvo užduodamas papildomas klausimas.

Tyrimo temos:

Mokestinių lengvatų sąvoka, subjektas, privalumai bei trūkumai

1. Kaip apibrėžtumėte mokestines lengvatas? Kodėl? Kas šioje sąvokoje yra svarbiausia?
2. Kam skiriamos (yra ar turėtų būti) mokestinės lengvatos?
3. Įvardinkite mokestinių lengvatų privalumus bei trūkumus.

Mokestinių lengvatų pokyčiai, įstojimo į ES įtaka

4. Kaip vertinate mokestinių lengvatų pokyčius per paskutiniuosius 10 metų?
5. Įvertinkite šiandienos mokestinių lengvatų situaciją Lietuvoje, palyginus su situacija ES.

Įtakos grupių ir mokestinių lengvatų sąsajos, mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui

6. Kas iš mokestinių lengvatų gauna daugiausia naudos/ Kodėl? Ar turėtų būti kitaip?
7. Kas turi įtakos mokestinių lengvatų atsiradimui/panaikinimui? Kodėl?
8. Kaip vertinate mokestinių lengvatų įtaką valstybės biudžetui?

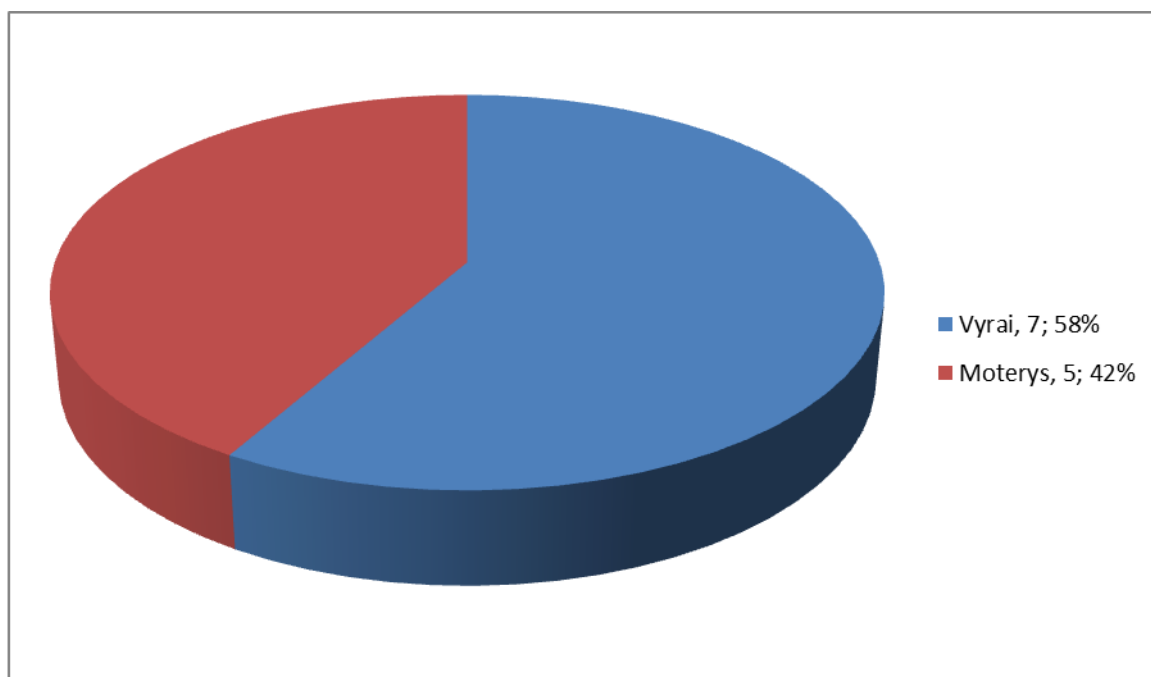
Taigi iš viso tyrime dalyvavo 12 respondentų, kurie priskirti ekspertų grupei.

3 lentelė. Respondentų kodavimo lentelė

Respondento eilės Nr.	
1 respondentas	A.V.
2 respondentas	E.D.
3 respondentas	J.K.
4 respondentas	K.M.
5 respondentas	M.E.
6 respondentas	P.M.
7 respondentas	R.P.
8 respondentas	R.P.
9 respondentas	S.Š.
10 respondentas	V.R.
11 respondentas	A.R.
12 respondentas	L.G.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip ir minėta, siekta tyrimo įvairiapusiškumo, 5 pav. matome respondentų pasiskirstymą pagal lytį.

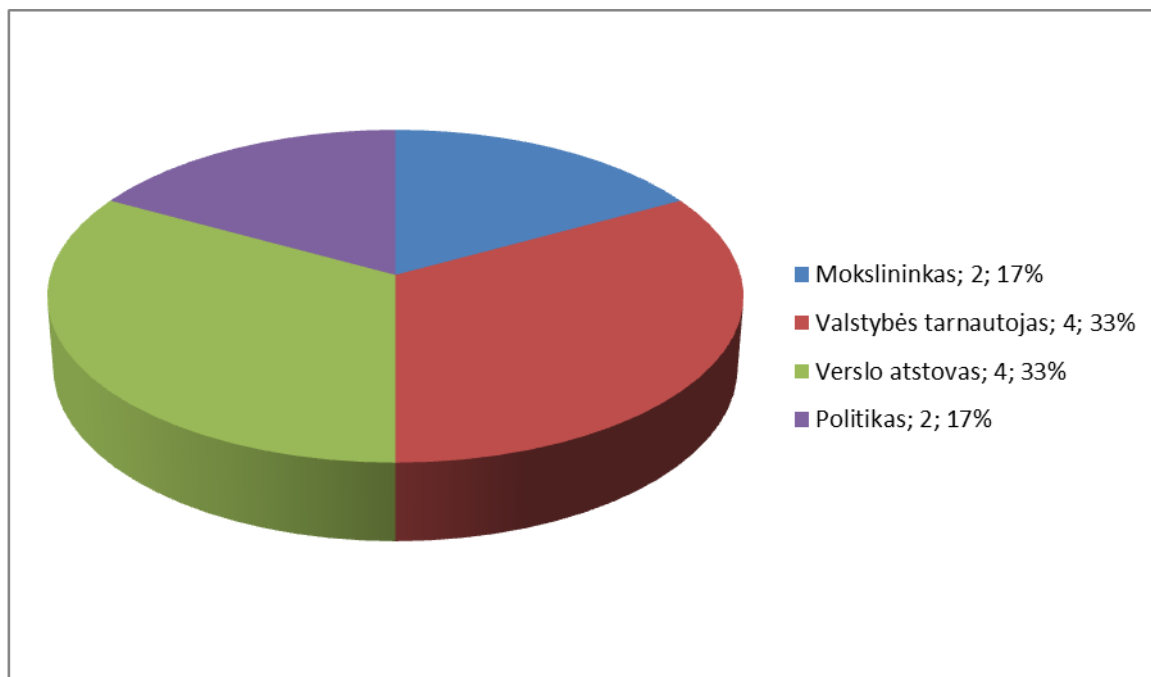

5 pav. Respondentai pagal lytį

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Respondentų amžiaus vidurkis – 35,4 metai, jauniausiam respondentui – 25 m, vyriausiam – 55 m. Taigi respondentai, atsižvelgiant į jų amžių, yra pasiskirstę gana įvairiai, tai leidžia spręsti tiek apie jų patirties buvimą, tiek apie jaunatvišką žingeidumą.

Renkantis ekspertus, atsižvelgiama buvo ir į jų pareigas – siekta, kad į analizuojamas temas savo požiūrį pateiktų tiek valstybės tarnautojai, tiek politikai, tiek verslo atstovai. Kaip apsiskirsto respondentai pagal jų užimamas pareigas, matome 6 paveiksle.

6 pav. Respondentai pagal pareigas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matome, tyrime dalyvavo po 4 valstybės tarnautojus ir verslo atstovus bei po 2 mokslininkus bei politikus.

Pasirinkti respondentai pagrįstai gali būti laikomi ekspertais, o jų lytis, amžius bei pareigos leidžia tikėtis įvairiapusiškų bei pagrįstų atsakymų ir argumentų analizuojamomis temomis.

3. MOKESTINIŲ LENGVATŲ SITUACIJOS VERTINIMO ANALIZĖ

3.1. Mokestinių lengvatų apibrėžtumo, subjekto bei privalumų ir trūkumų vertinimas

Respondentai buvo paprašyti išsakyti savo nuomonę 3 temomis, siejamomis su darbo tema, teorinės darbo dalies struktūrinėmis dalimis, jiems buvo pateikti 8 klausimai (2 priedas).

Pirmoji tema siejama su sąvokų apibrėžtimis. Pokalbių metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip svarbiausios darbo sąvokos yra suvokiamos skirtingų socialinių grupių asmenų požiūriu, koks yra jų sąvokų apibrėžtumo vertinimas.

Tyrimo metu pirmiausia buvo siekiama nustatyti, kaip ekspertai (toliau vadinami respondentais) supranta mokestines lengvatas. Kaip ir pabrėžėme teorinėje darbo dalyje, jos suvokiamos gana įvairiapusiškai, kita vertus, įstatymas jas apibrėžia gana konkrečiai bei aiškiai. Taip pat tyrimo dalyviai buvo paprašyti pabrėžti tai, kas, jų vertinimu, svarbiausia kalbant apie mokestines lengvatas. Taigi respondentams buvo pateiktas *pirmasis klausimas* „**Kaip apibrėžtumėte mokestines lengvatas? Kodėl? Kas šioje sąvokoje yra svarbiausia?**“

1 respondentas, A.V.: šio respondento vertinimu, mokesčių lengvatos yra fiskalinės politikos priemonė. „Pagrindinis tikslas, tam tikroms visuomenės grupėms, tiek verslui, tiek vartotojams nustatyti išskirtines apmokestinimo sąlygos, palengvinti egzistavimo sąlygas“.

2 respondentas, E.D.: kaip teigia šis respondentas, mokestinės lengvatos apibrėžimas tai kuomet yra sudaryta galimybė mokėti mažesnę nei nustatyta mokestį arba jį susigrąžinti. „Šioje sąvokoje, manau, svarbiausia žodis lengvata ir vienų ar kitų subjektų pasinaudojimo tomis lengvatomis galimybės“.

3 respondentas, J.K.: šis respondentas pabrėžia, kad mokestinė lengvata tai mokesčių mokėtojui ar mokesčių mokėtojų grupei nustatyta išskirtinė apmokestinimo sąlyga, kuri yra palankesnė, palyginti su įprastinėmis mokesčių mokėjimo sąlygomis. „Šioje sąvokoje, mano galva, yra iš esmės vienodai svarbūs žodžiai. Pirmiausia mokestis, antra lengvata. Pirmiausia lengvata, tai teisė ar išskirtinės sąlygos leidžiančios arba suteikiančios tam tikrą privilegiją. Mokestis, tai valstybės nustatyta pinigų suma, kurią moka fizinis ar juridinis asmuo nuo savo veiklos rezultatų arba atliktų ar tik norimų atlikti veiksmų“.

4 respondentas, K.M.: respondento manymu, tai specialios, tam tikrai veiklai ar tam tikrai subjektų grupei nustatytos sąlygos, suteikiančios galimybę mokėti mažesnius/ sumažinti ar apskritai

nemokėti mokesčių. „Šioje sąvokoje svarbiausia žodis mokestines, kadangi mokestinės lengvatos savaime orientuotos į mažesnę valstybės mokesčių surinkimą“.

5 respondentas, M.E.: laikosi nuomonės, kad kaip reglamentuojama Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme, „taip ir apibrėžčiau: Mokesčio lengvata – mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis. Mokesčio lengvatos formos gali būti dvi: atleidimas nuo mokesčio (mokesčio išimčių taikymas) arba mokėtinos mokesčio sumos sumažinimas (mokesčio nuolaidų taikymas). Atleidimas nuo mokesčio – tai mokesčio mokėtojo ar apmokestinamojo objekto, kurie atitinka įstatymo nustatytas sąlygas, atleidimas nuo atitinkamo mokesčio. Mokesčio nuolaida – tai situacija, kuomet mokesčio mokėtojas ar apmokestinamasis objektas nėra atleidžiamas nuo mokesčio, tačiau jam sumažinama mokėtina mokesčio suma, jeigu tenkinamos mokesčio įstatyme nustatytos sąlygos. Svarbiausia įtvirtinant lengvatas - aiškiai įtvirtinti jos taikymo sąlygas ir subjektus, kada ja galima pasinaudoti. Kaip aiškinama Lietuvos vyriausios administracinio teismo praktikoje, mokestinės lengvatos taikymo sąlygos negali būti aiškinamos plečiamai arba siaurinamai“.

6 respondentas, P.M.: ekspertės manymu, mokestinės lengvatos turėtų skatinti verslo vystymą. „Manau, kad jos turėtų būti taikomos naujai įsikūrusioms įmonėms, tam, kad jos turėtų galimybę išvystyti verslą, sukurti daugiau darbo vietų“.

7 respondentas, R.P.: teigia, kad mokesčių lengvatą supranta kaip palankesnes sąlygas tam tikriems mokesčių mokėtojams, jų grupėms, pagal veiklos rūšis, ar tam tikroms prekėms taikomą palankesnę apmokestinimo režimą. „Pats žodis jau sufleruoja, kad jog tai yra tam tikras palengvinimas. Svarbiausia šioje sąvokoje aiškiai identifikuoti, kam šis „palengvinimas“ yra naudingas, t.y. dažnai mokestinė lengvata pasitarnauja ne tam, kam iš tikrųjų būna įvesta, t.y. verslo ir vartotojo atžvilgiu siekiant lengvatomis pagerinti sąlygas įsigyti vartotojui tam tikras prekes, tokia lengvata dažnai naudingesnį tampa būtent verslui“.

8 respondentas, R.P.: „Mokesčių lengvatos - tai mokesčių mokėtojui suteikiamos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kai suteikiama privilegija mokėti mažesnę mokesčio dydį ar netgi visai jo nemokėti. Šioje sąvokoje ir yra svarbiausia, kad suteikiamos kažkokios išskirtinės sąlygos“.

9 respondentas, S.Š.: šios respondentės manymu, „Mokestinė lengvata - tai sumažintas standartinis PVM tarifas tam tikroms prekių ir paslaugų grupėms“.

10 respondentas, V.R.: „Mokestinė lengvata - tai toks mokestinis režimas, kuris mažina mokestinę naštą tam tikriems arba visiems subjektams, kurie yra to mokesčio mokėtojai, daugiausia tam, kad pagerinti finansinę padėtį, svarbiausia - mažinti mokestinę naštą“.

11 respondentas, A.R.: „Pirmiausia išskirčiau du šios sampratos aspektus: mokesčio lengvata ir mokestinė lengvata. Mokesčio lengvata – tai išskirtinės, neindividualaus pobūdžio apmokestinimo sąlygos, įtvirtintos įstatymu ir skirtos kuriai nors grupei mokesčių mokėtojų grupei. Svarbiausia, kad

jos yra visuotinės (ne skirtos konkrečiam mokesčių mokėtojui, o tam tikrai tikslinei grupei) ir įtvirtinamos įstatymu (poįstatyminiai norminiai teisės aktai lengvatas gali konkretizuoti, tačiau nustatyti naujų negali).

Mokestinės lengvatos – tai išskirtinės mokesčių mokėtojui įstatymu suteiktos su mokesčiu susijusių sumų mokėjimo atidėjimo ar išdėstymo sąlygos (mokesčio nepriemokos atidėjimas ar išdėstymas, atleidimas nuo badų ir delspinigių). Šios lengvatos, nors ir būdamos visuotinės (gali būti taikomos visiems) vis tik turi žymų individualumo pobūdį – dėl tokios lengvatos taikymo asmuo turi kreiptis su prašymu, dėl taikymo konkrečiam asmeniui priimamas individualus sprendimas“.

12 respondentas, L.G.: „Mokestinės lengvatos, tai tam tikrais atvejais padarytos išimtis, dėl kurių neskaičiuojamas ir (ar) nemokamas mokestis“.

Kaip matome, daugelis respondentų mokestines lengvatas apibrėžia remdamiesi įstatymu, akcentuoja jo vaidmenį bei svarbą, taip pat kai kurie respondantai pažymi, į ką yra orientuotos (t.y. nukreiptos mokestinės lengvatos, akcentuoja, kad jos turėtų lengvinti mokesčių našta.

Kaip ir minėjome, daugelis respondentų akcentuoja mokestinių lengvatų skyrimo tikslą. Todėl parengtas *antrasis klausimas „Kam skiriamos (yra ar turėtų būti) mokestinės lengvatos?“* buvo pokalbio su ekspertais tęsinys, papildantis vieną kitą.

1 respondentas, A.V.: „Mokesčių lengvatos gali būti skirtos kažkokiai konkrečiai vartotojų grupei (pavyzdžiui mažai uždirbantiems žmonėms, arba amžiaus grupei (pavyzdžiui, pensinio amžiaus žmonės) ir panašiai), taip pat gali būti skirtos kažkokiam konkrečiam verslo sektoriui, t.y. palaikyti kažkokią konkrečią verslo šaką (pavyzdžiui knygų leidėjai, spauda ir panašiai)“.

2 respondentas, E.D.: „lengvatos yra skiriamos nuo energetikos sektoriaus iki medicininių reikmių įsigijimo taip pat pelno mokesčio lengvatos ir t.t. Mano nuomone mokestinės lengvatos turėtų būti plačiau diegiamos ir taikomos smulkiam verslui vystyti, naujų projektų įgyvendinimui. Galima būtų pagalvoti ir apie tiesioginių, užsienio investicijų didesnę pritraukimą gretimai to derinant ir mokestines lengvatas ar netgi atleidimas nuo mokesčių vardan to sukuriant darbo vietas“.

3 respondentas, J.K.: „Mokesčių lengvatų skyrimą galima būtų išskirti į mokesčių lengvatas verslui, visuomenei. Atitinkamai visuomenei skiriamos užimtumo skatinimui, švietimui, mokestinei naštai sumažinti socialiai remtiniems asmenims. Tuo tarpu verslui taikomos mokesčių lengvatos turi tikslą didinti produktyvumo, ūkio plėtrą, investicijų pritraukimą“.

4 respondentas, K.M.: „Skiriamos veiklai, pavyzdžiui, Mokslinių tiriamųjų darbų, investicinių projektų lengvata, atskiriems mokesčiams, lengvatiniai pridėtinės vertės mokesčio tarifai, gyventojų pajamų mokesčio lengvatos) ar tam tikriems subjektams (pavyzdžiui, mažos įmonės)“.

5 respondentas, M.E.: laikosi nuomonės, kad mokestinės lengvatos skiriamos priklausomai nuo fiskalinės politikos, gali turėti ekonominių, socialinių, ribojimo ir kitų tikslų – pavyzdžiui, skatinti investicijas, verslo plėtrą, pritraukti užsienio kapitalą, sumažinti mažesnes pajamas gaunantiems subjektams mokestinę naštą ir t. t.

6 respondentas, P.M.: „Šiuo metu, pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokesčio lengvatos taikomos kai kurioms verslo šakoms. Manau, kad neturėtų būti tokių lengvatų“.

7 respondentas, R.P.: „Tai labai priklauso nuo mokesčio, apie kurio lengvatą kalbame. Pelno mokesčio lengvatos aiškiai nukreiptos verslo linkme, tuo tarpu, Pridėtinės vertės mokesčio lengvatų atveju teoriškai būtų galima kalbėti apie jų naudą vartotojui. Tačiau praktiškai tokių lengvatų naudą labiausiai pajaučia vėl tas pats verslas. Gal kiek galima išskirti gyventojų pajamų mokesčio lengvatas, tačiau net ir čia aš įžvelgčiau tam tikrą netiesioginę Valstybės „paramą“ verslui. Nesenas pavyzdys – kompiuteriai, kai dėl gyventojų pajamų mokesčio lengvatos tikriausiai kiekviena Lietuvos šeima įsigijo ar atsinaujino savo kompiuterinę techniką. Ta pati gyvybės draudimo lengvata yra vienas kozirių gyvybės draudikų rankose, kai klientui siūloma mokėti įmokas, kurių dalis grįžta iš valstybės biudžeto. Todėl apibendrinus man atrodytų, jog labiausiai iš lengvatų dažnu atveju laimi verslas“.

8 respondentas, R.P.: „Mokesčių mokėtojams: įmonėms, fiziniams asmenimis“.

9 respondentas, S.Š.: „Mokestinės lengvatos skirtos sumažinti prekių ir paslaugų kainą, tačiau Valstybės kontrolės atliktu tyrimu paaiškėjo, kad prekių/paslaugų kaina mažėja nežymiai“.

10 respondentas, V.R.: „Tiesioginių mokesčių lengvatos (Pelno mokesčio, Gyventojų pajamų mokesčio) skiriamos turėtų būti labiausiai pažeidžiamiems subjektams - mažiausiai uždirbantiems fiziniams asmenims, naujoms įmonėms, smulkiąjam verslui. Netiesioginių - prekių paslaugų vartotojui“.

11 respondentas, A.R.: „Lengvatos gali būti objektinės, kai lengvata taikoma tam tikru apmokestinamam objektu besinaudojančiam, su juo veiklą vykdančiam asmeniui, ir subjektinės – kai taikomos asmeniui, dėl jo atitikimo tam tikriems kriterijams. Jos turėtų skatinti: nesvarbu ar tam tikros ūkio šakos plėtra, ar vartojimą, ar atsinaujinančių išteklių naudojimą. Lengvatos turėtų būti priimanos turint aiškų ir pasvertą tikslą“.

12 respondentas, L.G.: „Turėti būti skiriamos, tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, svarbu, kad lengvatos būtų adekvačios ir pateisintų mokestinių lengvatų gavėjų lūkesčius“.

Apibendrinami galime daryti išvadą, kad mokestinės lengvatos įtakoja labai įvairias visuomenės dalis – tiek verslo sektorius, tiek pavienes įmones ar net pavienius gyventojus. Šiame kontekste tampa svarbu įžvelgti mokestinių lengvatų galimą įtaką įvairioms visuomenės struktūroms.

Trečiuoju tyrimo klausimu „Įvardinkite mokestinių lengvatų privalumus bei trūkumus“ buvo siekiama nustatyti, kokius trūkumus bei privalumus ekspertai įžvelgia mokestinėse lengvatose. Tokiu būdu buvo nustatytos stipriosios ir silpnosios mokestinių lengvatų pusė.

1 respondentas, A.V.: „Pagrindinė mokesčių lengvatų nauda yra verslui, t.y. verslo šaka gauna papildomas pajamas. Tam tikrai verslo grupei tai yra galimybė konkurencijos sąlygomis išsilaikyti rinkoje. Kas dėl vartotojų, tai ilgalaikėje perspektyvoje nauda jiems praktiškai nepastebima, kainos sumažėjimas būna trumpalaikis arba visai nebūna. Pavyzdžiu galėtų būti nuo 2015 m. apgyvendinimo paslaugoms nustatytas lengvatinis 9 proc. pridėtinės vertės mokesčio tarifas. Deja, bet kainos viešbučiuose praktiškai nesumažėjo, arba sumažėjo nepastebimai.

Pagrindinis mokesčių lengvatų trukumas labai akivaizdus, valstybės biudžetas nesurenka dalies lėšų. Teiginiai, kad sumažinus mokesčius, tam tikras verslo sektorius gali lengviau „atsikvėpti“, gautas lėšas panaudoti investicijoms ir pan., turi tiesos, bet tokiu butu iškraipoma konkurencija visoje rinkoje, t.y. vienos verslo šakos „pakeliamos aukščiau kitų“, lengvatų pradeda norėti ir kiti verslo sektoriai“.

2 respondentas, E.D.: (neatsakė).

3 respondentas, J.K.: „Pats didžiausias trūkumas, tai siekis išvengti didesnių mokesčių, todėl būdinga didelė rizika ir piktnaudžiavimas naudojant mokesčių lengvatas mokesčių vengimo schemose, bei žala valstybės biudžetui. Pavyzdžiui, tikrojo veiklos turinio slėpimas įregistravus individualią veiklą, siekiant taikyti mažesnę mokesčio tarifą, nepagrįstas pridėtinės vertės mokesčio tarifų taikymas arba nepagrįstas veiklos priskyrimas pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamai veiklai ir kiti atvejai. Iš privalumų galima pabrėžti rinkos plėtros skatinimą, investicijų pritraukimą, verslo skatinimą. Gyventojų gaunama nauda galima būtų įvertinti kaip pagalbą socialiai remtiniams žmonėms“.

4 respondentas, K.M.: aiškiai išskyrė privalumus bei trūkumus:

„Privalumai:

1. Valstybės pagalba tam tiksliniam subjektų ratui, kuriam reikalinga Valstybės parama (lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas vaistams);
2. Atskiros mokestinės lengvatos sukuria prielaidas ateityje surinkti didesnes mokesčių sumas (investicinių projektų lengvata);
3. Mokestinės lengvatos padeda pritraukti užsienio investuotojus.

Trūkumai:

1. Diskriminacija kitų subjektų, kuriems lengvatos netaikomos, atžvilgiu;
2. Ne visos lengvatos pasiekia savo tikslus, pavyzdžiui, lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas šildymui taikomas visiems, be išimties gyventojams, nors iš esmės turėtų būti orientuotas į prastai gyvenančius;

3. Mažesnis mokesčių surinkimas“.

5 respondentas, M.E.: „Privalumai: palengvina mokesčių mokėtojams mokestinę naštą, padeda pritraukti užsienio kapitalą, yra kaip įrankis reguliuoti ekonomiką, mokestinių pajamų gavimą ir t. t.. Trūkumai: dažnai mokestiniai ginčai vyksta būtent dėl mokestinių lengvatų; jos naudojamos mokesčių vengimo schemoms; sunkina mokesčių administravimą; mažina biudžeto pajamų gavimą ir t. t.“.

6 respondentas, P.M.: „Trūkumas tas, kad jos sudaro nevienodas sąlygas vystytis atskiroms verslo rūšims. Būtų privalumas, jei dėl lengvatų atpigėtų prekės, paslaugos vartotojui, tai skatintų vartojimą, padidėtų įplaukos į biudžetą, o tai turėtų teigiamos įtakos visai visuomenei. Tačiau taip nėra, nes skirtumą pasisavina tarpininkai“.

7 respondentas, R.P.: „Jei lengvata neišskiria kažkokios verslo ar prekių grupės iš kitų, man atrodo ji turi savo plusų, pavyzdžiui, pelno mokesčio lengvatos investuojantiems į inovacijas. Tačiau lengvatos nukreiptos į konkrečias prekių grupes ar tam tikrą veiklos pobūdį iškreipia rinką, dažnai nepasiekia savo pirminio tikslo, galų gale biudžeto netekimai, kuriuos tenka kompensuoti visiems mokesčių mokėtojams“.

8 respondentas, R.P.: manymu yra keletas tiek privalumų, tiek trūkumų:

„Privalumai: idealiu atveju sumažina mokestinę naštą tiems, kuriems ji nepakeliamą.

Trūkumai: yra tikimybė, kad mokesčių mokėtojai naudojami lengvatomis savanaudiškai, pavyzdžiui: Pridėtinės vertės mokesčio atveju nesumažina kainų atitinkamai pagal nustatytą lengvatą, bet tiesiog tą kainos dalį pasilieka sau“.

9 respondentas, S.Š.: „Trūkumai - mažesnės į biudžetą pajamos, privalumai – mažesnis mokėtinas mokestis į biudžetą mokesčių mokėtojams“.

10 respondentas, V.R.: „Privalumai - geresnė finansinė padėtis tam asmeniui kuriam ji yra skirta, kaip gyventojų pajamų mokesčio ir pelno mokesčio atveju, tam tikrų prekių/paslaugų vartojimo padidėjimas/prieinamumas, pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų mokesčio atveju. trūkumai – sunkesnis mokesčio administravimas, tai liečia visus mokesčius, piktnaudžiavimas, ypač pridėtinės vertės ir akcizų mokesčių atvejais, kai prekė/paslauga „pritempiama“ prie lengvatinės, kainų rinkos iškreipimas, tai taikoma netiesioginiams mokesčiams, tam tikro prekių segmento vadinamojo „burbulo“ susidarymas, pavyzdžiui, gyventojų pajamų mokesčio lengvata nekilnojamojo turto paskolų palūkanoms, labai daug diskusijų dėl socialinio teisingumo ir t.t. žodžiu, trūkumų žymiai daugiau nei privalumų“.

11 respondentas, A.R.: „Trūkumas: jų taikymas kainuoja: valstybė netenka pajamų, be to, patiria išlaidų lengvatas administruojant. Privalumas: sudaro geresnes sąlygas kurios nors srities mokesčių mokėtojų veiklai, palengvina tam tikrų mokesčių mokėtojų grupių padėtį, skatina naudoti tam tikras prekes, padeda siekti gamtosauginių tikslų ir pan.“.

12 respondentas, L.G.: „Privalumai: turėtų mažėti prekės ar paslaugos kaina, tuomet didėja jos prekės ar paslaugos vartojimas, bet valstybės biudžetas mažiau surenka mokesčių, mažesnės pajamas gaunantys asmenys gali pasinaudoti didesniu neapmokestinamu pajamu dydžiu, todėl išskaičiuojama mažiau gyventojų pajamų mokesčio, paramos teikėjams, skaičiuojant pelno mokesťį, paramos sumą dvigubinant, sudaro galimybę sumažinti pelno mokesťį. Trūkumai: skirtingai apmokestinamos tokios pačios prekes skirtingiems asmenims, pavyzdžiui, vaistai su receptu 21 proc. o su kompensuojamu receptu - 5 proc“.

Paaiškėjo, kad respondentai įvardina keletą privalumų bei trūkumų, jų dažnius galime matyti 4 lentelėje:

4 lentelė. Mokestinių lengvatų privalumai bei trūkumai, jų dažnis

<i>Privalumai</i>	<i>Dažnis</i>	<i>Trūkumai</i>	<i>Dažnis</i>
Nauda verslui	1	Vartotojas nepajaučia kainos sumažėjimo (nevisada pasiekia tikslinę grupę)	4
Rinkos plėtros skatinimas	1	Biudžetas netenka dalies pajamų	8
Investuotojų (taip pat ir užsienio) pritraukimas	5	Diskriminuojamos kitos ūkio šakos, gyventojai	2
Pagalba socialiai remtinai gyventojų grupei	6	Sunkina mokesčių administravimą	5
		Sudaromos prielaidos mokesčių vengimui, sukčiavimui	4

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Kaip matome, šioje tyrimo dalyje paaiškėjo, kad didžiausiu mokestinių lengvatų privalumu ekspertai įvardina pagalbą socialiai remtinai gyventojų grupei (mokesčių už šilumą mažinimas, kompensacija vaistams ir pan.), investicijų pritraukimu, o trūkumu tai, kad biudžetas netenka dalies pajamų, komplikuojasi mokesčių administravimas, sudaromos prielaidos nesąžiningai veiklai, sukčiavimui.

Atlikus pirmosios interviu temos analizę galime teigti, kad mokestinių lengvatų apibrėžtumas jas reglamentuojančiuose teisės aktuose yra pakankamas bei aiškus, mokestinės lengvatos įtakos turi įvairioms visuomenės grupėms – tiek verslo subjektams, tiek gyventojams. Didžiausiu mokestinių lengvatų privalumu įvardijama pagalba socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, investicijų pritraukimu, o trūkumu tai, kad biudžetas netenka dalies pajamų ir sunkėja mokesčių administravimas (tai, savo ruožtu, taip pat sąlygoja didesnes išlaidas).

3.2. Mokestinių lengvatų pokyčių ES kontekste vertinimas

Antroji interviu tema buvo orientuota į mokestinių lengvatų pokyčius, jų vertinimą ES kontekste. Kaip ir akcentavome teorinėje darbo dalyje, svarbu ne tik įvertinti situaciją Lietuvoje, bet ir atsižvelgti į kitų šalių patirtį, esamą situaciją.

Ketvirtasis klausimas „Kaip vertinate mokestinių lengvatų pokyčius per paskutiniuosius 10 metų?“ respondentams buvo pateiktas siekiant įvertinti mokestinių lengvatų pokyčius, susieti juos su pokyčiais valstybės politikoje.

1 respondentas, A.V.: „Lietuvos mokestinėje praktikoje nuo nepriklausomybės atkūrimo įvyko labai daug pasikeitimų. Mokesčių lengvatų taip pat būta įvairių. Jos tai atsirasdavo, tai išnikdavo. Savotiškas mokestinės bazės (tame tarpe ir mokesčių lengvatų buvimas, nebuvimas) nepastovumas nėra patrauklus užsienio šalių investicijoms. Valstybės politika šituo klausimu turėtų būti nuoseklesnė, taip smarkiai nesikeisti priklausomai nuo politinės jėgos tuo metu esančios valdžioje, arba stiprios lobistinės grupės“.

2 respondentas, E.D.: „Kaip jauna valstybė su ekonomine sistema Lietuva žengia pirmuosius žingsnius, galbūt progresas būtų greitesnis, jeigu politika būtų pakankamai koncentruota ir stabili, tačiau švytuoklės principas ir valdžios kaita nuolat įneša tam tikrą transformacijų, nustumiant į šalį ilgalaikę strategiją“.

3 respondentas, J.K.: „Per paskutinius 10 metų buvo taikyta ir yra taikoma nemažai lengvatų, kadangi pats esu susidūręs su gyventojų pajamų mokesčio taikomomis lengvatomis, galiu teigiamai įvertinti taikomas lengvatas. Kita vertus, dalies lengvatų buvo atsisakyta, tokiu kaip kompiuterio pirkimas arba gyventojų pajamų mokesčio lengvata palūkanoms įsigyjant būstą“.

4 respondentas, K.M.: „Kai kurios teigiamai (investicijos, užsakomųjų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros lengvata, lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas vaistams), kai kurios neigiamai (lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas šildymui). Jeigu mokestinių nuostolių perdavimą laikysime lengvata, apribojimas iki 70 proc. jų perkėlimui yra neigiamas pokytis“.

5 respondentas, M.E.: „Reikėtų kalbėti apie konkretaus mokesčio konkrečias lengvatas, nes vertinimas įvairių sričių skirtingas“.

6 respondentas, P.M.: „Per paskutinius 10 metų pridėtinės vertės mokesčio lengvatų buvo įvairių – mėšai, žuviai, viešbučių paslaugoms ir t. t., deja, kainos nesumažėjo“.

7 respondentas, R.P.: „Vertinant pridėtinės vertės mokesčio lengvatų pokyčius aš manyčiau, kad buvo pakankamai geras poslinkis teigiama linkme. Kai krizės akivaizdoje buvo panaikinta didžioji dalis lengvatų, man atrodė, kad tai yra teigiamas sprendimas. Ir netgi dabar aš galvoju, kad tai išėjo į naudą. Juo labiau, kad ir Europos Komisija yra išreiškusi nuomonę, jog įvairiausios įmokos išimtytys

neprisideda prie mokesčių surinkimo gerinimo, todėl būtų tikslinga jų atsisakyti. Todėl aš asmeniškai bent jau pridėtinės vertės mokesčio lengvatų pokyčius vertinu teigiamai, išskyrus lengvatinio pridėtinės vertės mokesčio tarifo sugrąžinimą apgyvendinimo paslaugoms“.

8 respondentas, R.P.: „Dėl kitų mokesčių nelabai galiu pasisakyti, bet pridėtinės vertės mokesčio atveju – neigiamai. Ypač viešbučių lengvatinio tarifo keitimąsi pastaruoju metu, kai jis buvo sumažintas, po to padidintas iki standartinio ir po to vėl sumažintas“.

9 respondentas, S.Š.: „Teigiamai, mokestinių lengvatų skaičius sumažėjo“.

10 respondentas, V.R.: „Vertinu gerai, nes jų sumažėjo, tiek gyventojų pajamų mokesčio, tiek pridėtinės vertės mokesčio“.

11 respondentas, A.R.: „Jie daromi siekiant papildyti biudžetą, mažinamos lengvatos, arba tam tikrų grupių interesams tenkinti, pavyzdžiui, pridėtinė vertės mokesčio lengvata viešbučiams. Atsiradę lengvatos kainos vartotojui paprastai nesumažindavo. Dalis lengvatų nustatyta derinant LR mokesčių įstatymus su ES aktais“.

12 respondentas, L.G.: „Iki 2009 m. krizės lengvatų tikrai buvo nemažai, tačiau nuo 2009 m. nemažai buvo panaikinta“.

Iš respondentų atsakymų galime daryti išvadą, kad iš esmės analizuojamu klausimu pasisakymai buvo gana riboti. Daugelis respondentų atvirai nurodė neturintys kompetencijos įvertinti esamą situaciją. Tai rodo, kad trūksta reikiamos informacijos, tyrimų ar jų viešinimų. Savo nuomonę pateikę ekspertai teigė, kad pasigendama nuoseklumo, mokestinės lengvatos mažai įtakoja esamas kainas.

Lengvatinių mokesčių kontekste svarbu buvo įvertinti šiandienos situaciją, siejant ją su bendra situacija ES. Todėl respondentai buvo paprašyti išskirti šiandienos situacijos vertinimą, atsakyti į **penktąjį klausimą: „Įvertinkite šiandienos mokestinių lengvatų situaciją Lietuvoje, palyginus su situacija ES“.**

1 respondentas, A.V.: „Informacijos apie lengvatas ES šalyse šiuo metu neturiu. Atsakyti į šitą klausimą negaliu“.

2 respondentas, E.D.: (neatsakė).

3 respondentas, J.K.: „Kadangi nesu susidūręs su kitose ES valstybėse taikomomis mokestinėmis lengvatomis, man sunku palyginti Lietuvos situaciją“.

4 respondentas, K.M.: „Nelabai žinau apie kitų valstybių mokesčių lengvatas, tačiau manau, kad Lietuva tikrai ne paskutinėje vietoje, ypač lengvatomis gamybos sektoriuje“.

5 respondentas, M.E.: „Lietuva po truputį bent jau gyventojų pajamų mokesčio prasme eina prie tendencijos kaip ir ES mažinti mokestines lengvatas. Be to, ES lygmeniu ypač kovojama prieš dvigubą neapmokestinimą, tai rodo, pavyzdžiui, motinių - dukterinių įmonių direktyvos paskutiniai pakeitimai.

Iš kitos pusės, valstybių konkurencija pritraukti kapitalą vyksta vis labiau, kuriamos naujos lengvatos (pavyzdžiui, Latvijoje 2013 m. kiek lengvatų naujų priėmė ir kt. pavyzdžiai). Todėl situacija prieštaringa ES: kovoja su dvigubu neapmokestinimu, pavyzdžiui, pasitelkiant dvigubo apmokestinimo išvengimo sutarčių tinklą, tačiau konkurencija tarp valstybių konkrečiose valstybėse skatina sugalvoti naujų lengvatų užsienio rezidentams pritraukti. Lietuvoje, lyginant su ES, situacija irgi dviprasmiška“.

6 respondentas, P.M.: „Palyginus su ES, manau, kad kainos kitose šalyse dėl lengvatų sumažėja“.

7 respondentas, R.P.: „Nesu taip gerai susipažinęs su ES taikomų lengvatinių tarifų margumynu, bet man atrodo, jog Lietuva kažkuo ypatingu neišsiskiria iš bendro ES konteksto, t.y. pas mus taikomi lengvatiniai pridėtinės vertės mokesčio tarifai dažnu atveju taikomi ir kitose šalyse“.

8 respondentas, R.P.: „Nelabai galiu įvertinti, vėlgi nebent tik iš pridėtinės vertės mokesčio pusės. Tai pagal lengvatinius tarifus Lietuva yra maždaug viduriuke tarp visų ES šalių“.

9 respondentas, S.Š.: „Direktyva 2006/112/EB leidžia taikyti pakankamai nemažai grupei prekių ir paslaugų lengvatinius pridėtinės vertės mokesčio tarifus, kai kurios ES narės tuo sėkmingai naudojasi. Mano nuomone, Lietuvoje galėtų būti dar mažiau prekių/paslaugų, kurioms taikomas lengvatinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas“.

10 respondentas, V.R.: „Lyginant su ES vertinu neblogai, nes kiek žinau, ES šalyse yra daugiau lengvatų, bent jau pridėtinės vertės mokesčio“.

11 respondentas, A.R.: „Neturiu nuomonės“.

12 respondentas, L.G.: „Šioje vietoje nežinau ką atsakyti, nes nežinau kaip yra užsienyje, galiu tik kelis pavyzdžius pateikti. Anglijoje vaikiški rūbai ir avalynė 0 proc. pridėtinės vertės mokesčio tarifas, o Lietuvoje 21 proc., Vokietijoje mažesnis akcizų mokesčio tarifas vynui, todėl vartotojas tokią prekę ten įgyja žymiai pigesniau, nei Lietuvoje“.

Paaikškėjo, kad, kaip ir prieš tai buvusiame klausime, respondentai gana kritiškai vertina savo žinias. Taigi svarbu, kad informaciją apie situaciją ES būtų sisteminama bei viešinama tikslinėms grupėms. Ekspertai pažymi, kad ES lygmenyje aktyviau yra kovojama prieš dvigubą neapmokestinimą, kuriamos naujos ir daugiau poreikius atitinkančios lengvatos.

Šioje tyrimo dalyje nustatyta, kad ekspertai gana pasyviai vertino pokyčius bei juos lygino su situacija ES. Didele dalimi tai sąlygojo informacijos stygius. Ekspertų teigimu taikant mokesčines lengvatas pasigendama nuoseklumo, jų taikymas mažai veikia kainų sumažėjimą ir nepasiekia tikslinių grupių. Iš esmės ekspertai didelių skirtumų, palyginus su situacija ES, neįžvelgia. Jų manymu, Lietuva dėl mokesčių lengvatų taikymu, palyginus su kitomis ES valstybėmis, galėtų būti vertinama

vidutiniškai. Ekspertų teigimu, situacija, kad kainos taikant mokesťines lengvatas, nesumažėja (arba sumažėja gana nežymiai) ir kitose ES valstybėse. Apskritai situaciją Lietuvoje galima vertinti gana dviprasmiškai, kadangi per mažos sankcijos nesąžiningiems verslo subjektams.

3.3. Įtakos mokesťinių lengvatų sukūrimui/panaikinimui ir sąsajų su valstybės biudžetu vertinimas

Trečiojoje tyrimo dalyje respondentams pateikti trys klausimai, kurių metu buvo siekiama nustatyti, kaip ekspertai vertina mokesťinių lengvatų pasiekiamą tikslą, įtaką valstybės biudžetui.

Atliekamo tyrimo metu svarbu buvo nustatyti, kokia ekspertų nuomonė – kas iš mokesťinių lengvatų gauna daugiausia naudos. Nors šis klausimas netiesiogiai siejasi su antruoju tyrimo klausimu, paaiškėjo, kad respondentai (sąmoningai ar ne), tačiau mokesťinių lengvatų subjekto su naudos gavėju nesieja, arba sieja tik iš dalies. Tačiau prieš darant tokias išvadas tikslinga pateikti visų respondentų atsakymus į *šeštąjį klausimą „Kas iš mokesťinių lengvatų gauna daugiausia naudos/ Kodėl? Ar turėtų būti kitaip?“*, o vėliau atlikti apibendrinimą.

1 respondentas, A.V.: „Daugiausia naudos gauna verslas. Kitaip turėtų būti tuo atveju jei lengvatų tikslas - „padėti“ ne verslui, o kažkokiai vartotojų grupei“.

2 respondentas, E.D.: „Šiuo metu neabejotinai didžiausią naudą jaučia verslo subjektai. Tačiau norisi, kad per mokesťines lengvatas gyventojai pajautų naudą įsigyjant tam tikras prekes, kurios yra būtinausio naudojimo, kaip kažkada buvo įsigijami kompiuteriai“.

3 respondentas, J.K.: „Daugiausia naudos gauna verslas ir visuomenė, be abejo kad taip ir turi būti, tik manyčiau daugiausia lengvatų taikymas turi būti orientuotas į žmones. Nes kartais verslas per daug piktnaudžiauja ir siekia tik pelno didinimo pamiršdamas apie valstybės pagrindą - žmogų“.

4 respondentas, K.M.: „Daugiausia naudos gauna tas, kas jomis naudojasi: įmonės, gyventojai, akcininkai“.

5 respondentas, M.E.: „Priklauso, ar lengvata taikoma tiesioginiame apmokestinime ar netiesioginiam. Netiesioginiame apmokestinime tyrimai rodo, kad naudą gauna visgi ne galutinis vartotojas, o įmonės, kurios tik surenka ir perveda netiesioginius mokesčius į biudžetą. Tiesioginiame apmokestinime, jeigu nepiktnaudžiaujama, naudą paprastai gauna mokesčių mokėtojas, kuriam lengvata skirta arba to, objekto, kuriam taikoma lengvata, savininkas, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto mokesčio atveju“.

6 respondentas, P.M.: „Daugiausia naudos iš pridėtinės vertės mokesčio lengvatų gauna tarpininkai, kaip pavyzdžiui, perdirbėjai, viešbučiai ir t.t., todėl, kad jie kainų nemažina, o didina savo pelną. Turėtų mažėti prekių, paslaugų kaina“.

7 respondentas, R.P.: „Kaip jau minėjau, nors iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog kai kurios lengvatos išimtinai nukreiptos į visuomenę, dažnu atveju netiesioginę naudą iš jų gauna ir verslas. Juk net vertinant pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokesčio atskaitos požiūriu pajamų apmokestinimas mažesniu tarifu suteikiant pilną teisę į atskaitą yra naudingas verslui, kad ir kiek bekalbėtume apie lengvatos įtaką galutinei vartotojo mokamai kainai. Ir gal tik koks nors Paveldimo turto mokestis galėtų būti laikomas nukreiptu išimtinai į visuomenę“.

8 respondentas, R.P.: mano, kad greičiausiai mokesčių mokėtojai, verslo atstovai, bet ne biudžetas.

9 respondentas, S.Š.: „Daugiausia naudos gauna verslas. Nors daugiausia naudos turėtų gauti prekių ir paslaugų vartotojai“.

10 respondentas, V.R.: šio eksperto vertinimu, „Lietuvoje dažniausiai daugiausiai naudos gauna verslininkai/prekybininkai t.y. ne tie asmenys į kuriuos orientuota (vartotojai). pritaikius pridėtinės vertės mokesčio lengvatas tam tikrom paslaugom/prekėm kainos ne sumažėja (nauda verslui - viešbučiai, vaistai, anksčiau - meno paslaugoms). Gyventojų pajamų mokesčio lengvata būsto paskoloms daugiausiai naudos davė bankams. Akcizų lengvatomis daug naudojami asmenys, kuriems nepriklauso arba ne tiems tikslams kam ji taikoma - sukčiavimas (žalias kuras). Turėtų būti paliktos lengvatos tik tiesioginių mokesčių, pavyzdžiui, gyventojų pajamų mokesčio lengvata per neapmokestinamo pajamų dydžio taikymą, mažesni tarifai mažas pajamas gaunantiems asmenims, taip pat pelno, kas liečia mažas, naujas įmones) ir tik tuo atveju, jei stipri apskaitos kontrolė“.

11 respondentas, A.R.: „Įmonės. Daugiau turėtų gauti ir vartotojai, nes tai skatintų vartojimą ir tuo pačiu didintų biudžeto pajamas“.

12 respondentas, L.G.: „Didžiausią naudą gauna verslininkai, nes tam tikros prekės ar paslaugos mokestinei lengvatai, verslininkai užsideda didesnę antkainį. Esant gyventojų pajamų mokesčio lengvatai, pavyzdžiui dėl neapmokestinamo pajamų dydžio ar papildomo neapmokestinamo pajamų dydžio, asmeniui mažiau išskaičiuojama gyventojų pajamų mokesčio, vadinasi jis daugiau gauna darbo užmokesčio į rankas, to pasėkoje gali daugiau nupirkti, tai skatina vartojimą. Kai buvo gyventojų pajamų mokesčio lengvata kompiuteriams, didelė dalis Lietuvos pirkosi kompiuterius ir grąžinosi dalį gyventojų pajamų mokesčio. Šiuo atveju naudą gaudavo ir asmuo ir kompiuteriais prekiaujančios įmonės. Kitaip gal ir neturėtų būti, tačiau lengvatos turi būti adekvačios, kad jos pasiteisintų ir jų administravimas būtų nesudėtingas“.

Tyrimo metu analizuojant respondentų atsakymus į šį klausimą paaiškėjo, kad daugiausia ekspertų mano, kad naudą pirmiausia gauna verslas (vieno eksperto teigimu – tarpininkas). Kad mokestinės lengvatos „pasiekia“ gyventojus, teigia gerokai mažiau ekspertų. Ekspertai pabrėžia apskaitos kontrolės vaidmenį, mokestinių lengvatų tikslą padėti konkrečiai vartotojų grupei arba investicijų pritraukimą į tam tikrą ūkio šaką.

Kadangi vienas iš darbo temos aspektų buvo mokestinių lengvatų sąsajos su esama politine situacija bei galimai daroma suinteresuotų grupių įtaka, ekspertai buvo paprašyti išsakyti savo nuomonę. Taigi jiems buvo pateiktas *septintasis klausimas* „**Kas turi įtakos mokestinių lengvatų atsiradimui/panaikinimui? Kodėl?**“.

1 respondentas, A.V.: „Mokesčių lengvatų mastas bei taikymas priklauso nuo daugelių dalykų. Tai ir kitų šalių praktika bei patirtis, taip pat istoriniai dalykai“.

2 respondentas, E.D.: „Atsiradimui ir panaikinimui didžiausią įtaką turi ekonominiai rodikliai, gamintojų ekonominiai santykiai su užsienio partneriais, tai čia būtų tokie pirmi pastebėjimai į kuriuos kryptą dėmesys“.

3 respondentas, J.K.: „Mokesčių lengvatų taikymo mastas, jų pobūdis priklauso nuo istorinių tradicijų, valstybės mokesčių politikos, ekonominio ir socialinio kryptingumo ir kitų veiksnių“.

4 respondentas, K.M.: respondento manymu, įtakos turi, visų pirma Valstybės politikai, artėjantys rinkimai, politinė situacija apskritai, taip pat biudžeto surinkimas. „Taip pat ne paskutinėje vietoje yra verslas, siekis pritraukti užsienio investicijas“.

5 respondentas, M.E.: „ES teisės aktai, pavyzdžiui, įgyvendinant direktyvas, naikinti ar priimti naujas lengvatas (pavyzdžiui, dalyvavimo išimties taisyklė dividendams, o dabar- šios lengvatos ribojimas), masiškai paplitusios mokesčių vengimo schemas, kurios paskatina lengvatas panaikinti, siekis paskatinti tam tikrą gamybą ir t. t.. Bendra prasme - fiskalinė politika“.

6 respondentas, P.M.: manau, kad tam įtakos turi įvairių asociacijų, verslo struktūrų įtaka politikams. „Verslininkai išsikovoja lengvatas mainais į politinių partijų palaikymą rinkimuose“.

7 respondentas, R.P.: „Lietuvoje lengvatų atsiradimui įtakos gali turėti daug kas, nuo Seimo narių asmeninių verslų, interesų ir lobistinių grupių. Taip ir yra todėl, kad lengvatos yra labiau verslo interesas. Visuomenei susitelkti ir bandyti išsireikalauti kokios nors mokestinės lengvatos be verslo palaikymo būtų labai sudėtinga. Panaikinimui įtakos galinčius turėti veiksnius įvardyti, kiek sunkiau, nes be krizės kitų aiškiai įvardijamų veiksnių reikėtų gerai paieškoti“.

8 respondentas, R.P.: „Priklauso nuo susiklosčiusios politinės, ekonominės situacijos. Greičiausiai atsižvelgiama ir į mokesčių surinkimo plano įvykdymą/neįvykdymą, to priežastis, tolesnes prognozes, priemones skatinimui“.

9 respondentas, S.Š.: „Sunku pasakyti“.

10 respondentas, V.R.: „Dažniausiai lengvatos atsiranda dėl asmenų, kurie gauna daugiausiai naudos - privačios verslo struktūros (pridėtinės vertės mokesčio lengvatos), mažiausiai - tos kur daugiausiai kainuoja biudžetui (pavyzdžiui: gyventojų pajamų mokestis per neapmokestinamų pajamų dydį)“.

11 respondentas, A.R.: jo teigimu „ES teisės aktai, kurie nustato lengvatų taikymo sritis (netiesioginių mokesčių srityje), todėl valstybės narės arba privalo nustatyti tam tikras lengvatas arba savanoriškai nustato siekiamas, kad mokesčių sistemos ypatingai nesiskirtų ir nesudarytų sąlygų, pvz., šešėlinei ekonomikai. Konkurencija mokesčiais tarp valstybių. Kažkurios ūkio srities skatinimas ar gyventojų grupės rėmimas. Taip pat priežastys, kurios neturėtų būti, bet pasitaiko – lobistinė veikla, tikslas gauti rinkėjų palaikymą artėjant rinkimams. Panaikinimui – dažniausiai siekis papildyti biudžetą“.

12 respondentas, L.G.: „Tam įtakos turi ekonominė situacija Lietuvoje, taip pat valdžios pasikeitimai kas 4 metus“.

Daugelis respondentų laikosi nuomonės, kad mokestinių lengvatų situaciją šalyje (panaikinimą, atsiradimą) daugiausia įtakoja kitų šalių patirtis bei praktika, ekonominė bei socialinė situacija, bendrai vykdoma fiskalinė politika. Taip pat ekspertai pažymi, kad mokestinių lengvatų atsiradimui įtakos gali turėti ir privačios verslo struktūros, net Seimo narių asmeniniai interesai, artėjantys rinkimai (valdžios kaita), lobistinės grupės.

Paskutinis klausimas, kuris pateiktas tyrimo metu, buvo esminis, respondentai buvo paprašyti įvertinti mokestinių lengvatų ir valstybės biudžeto sąsajas. **Aštuntasis klausimas „Kaip vertinate mokestinių lengvatų įtaką valstybės biudžetui?“** daugelį respondentų vertė gūžtelėti pečiais, savo nuomonę tarsi tik konstatuoti. Kita vertus, vertinimai buvo gana dvejoji.

1 respondentas, A.V.: „Mokesčiai yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis. Todėl jų buvimas turi didžiulę įtaką šalies biudžetui“.

2 respondentas, E.D.: „Dėl mokestinių lengvatų biudžetas neabejotinai turi praradimų. Mokestinės lengvatos kritikuojamos. Tačiau manau, kad norint progresuoti reikia nebijoti ir į mokesčines lengvatas reikia pažiūrėti inovatyviau ir pragmatiškiau“.

3 respondentas, J.K.: „Įtaka biudžetui yra neigiama, kadangi šalies biudžetas netenka dalies pajamų. Tačiau šioje vietoje matyčiau problemą ne tame, kad biudžetas netenka dalies pajamų, o tame kad valstybės biudžetas turėtų būti tikslingiau skirstomas, atliekama pinigų panaudojimo stebėsena ir auditas“.

4 respondentas, K.M.: „Priklauso nuo lengvatų, bet manau labiau neigiamai, nei teigiamai. Didžioji dalis mokestinių lengvatų reiškia mažesnę Valstybės biudžeto pajamų surinkimą. Nors kai

kurios lengvatos, orientuotos į verslo vystymą ilgalaikėje perspektyvoje gali sąlygoti ir atvirkštinį variantą“.

5 respondentas, M.E.: „Dvejopai. Savaimė suprantama, lengvata mažina biudžeto pajamas. Iš kitos pusės, jei lengvata privileuoja užsienio kapitalą, per kitų mokesčių gavimą ji gali net padidinti pajamų surinkimą“.

6 respondentas, P.M.: „Manau, kad lengvatos įtakos šalies biudžetui neturi, nes pinigais naudojasi tarpininkai“.

7 respondentas, R.P.: „Na, ko gero reikėtų sutikti, jog dėl biudžetas trumpuoju laikotarpiu negauna dalies pajamų. Mano manymu, tam tikros lengvatos, pavyzdžiui, pelno mokesčio, skatinančios verslo kūrimą ar jo plėtrą, nors ir sumažina pajamas dabartiniu laikotarpiu, ilguoju laikotarpiu tokios lengvatos turėtų teigiamai atsiliiepti valstybės biudžetui. Tačiau čia nekalbėčiau apie pridėtinės vertės mokesčio lengvatas, jos „suvartojamos“ šiandien ir aš sau niekaip negaliu įrodyti, kad, pavyzdžiui, turistai į Lietuvą atvažiuoja ir čia savo pinigus leidžia vien dėl to, kad egzistuoja viešbučių lengvata. Tad mano nuomone, pridėtinės vertės mokesčio lengvatos iš esmės yra nuostolis biudžetui“.

8 respondentas, R.P.: „Neigiamai, nes biudžetas kasmet dėl lengvatų netenka daug mokestinių pajamų“.

9 respondentas, S.Š.: „Valstybės biudžetas galėtų surinkti daugiau pajamų, jei mokestinių lengvatų būtų mažiau, taigi įtaka biudžetui – neigiama“.

10 respondentas, V.R.: „Bet kokiu atveju lengvata biudžetui daro neigiamą įtaką, t.y. arba padidėja išlaidos, arba sumažėja pajamos, priklausomai nuo mokesčio. Lietuvoje šiuo metu yra toks žmonių/verslininkų mentalitetas, kad geriausia iš viso nebūtų lengvatų, nes daugiausiai naudos gauna ne vartotojas, o verslas“.

11 respondentas, A.R.: „Vertinti sunku. Paskaičiavus gali pamatyti kokios dalies pajamų negauna valstybė. Tačiau labai sunku įvertinti kiek valstybė išleidžia tos lengvatos administravimui. O dar sunkiau palyginti, ar neskatinant tam tikros srities lengvatų pagalba nemažėtų valstybės pajamos“.

12 respondentas, L.G.: „Visos lengvatos turi neigiamos įtakos valstybės biudžetui, nes mažiau surenka mokesčių“.

Kaip matome, apibendrinant ekspertų atsakymus į šį klausimą, paaiškėjo, kad daugelis vertintų neigiamai, kita vertus, kai kurie jų įvertino dvejopai – įžvelgdami ne tik tiesiogines neigiamas pasekmes (mažėja mokesčiai į valstybės biudžetą), bet ir teigiamas – atsiradus reikiams investuotojams gali padidėti mokami mokesčiai, mokestinės lengvatos įvardijamos kaip sąlyga progresui. Kai kurie ekspertai įžvelgia, kad didžiausia blogybe turėtų būti laikoma ne tai, kad

surenkama mažiau mokesčių į valstybės biudžetą, bet tai, kad jų administravimas nėra kompetentingas, skirstymas gana kontraversiškai vertinamas, nepakankama stebėseną, auditas.

Šioje tyrimo dalyje nustatyta, kad mokesčių lengvatų situaciją šalyje, ekspertų vertinimu, daugiausia įtakoja kitų šalių patirtis bei praktika, ekonominė bei socialinė situacija, bendrai vykdoma fiskalinė politika. Mokesčių lengvatų atsiradimo priežastimis įvardijama privačių verslo struktūrų įtaka, Seimo narių (politikų) asmeniniai interesai, artėjantys rinkimai (valdžios kaita), lobistinės grupės. Nors daugelis ekspertų mokesčių lengvatų įtaka valstybės biudžetui vertina neigiamai, kai kurie iš jų teigia, kad mokesčių lengvatas, kaip ir jų įtaką valstybės biudžetui, derėtų vertinti dvejopai: be mažiau surenkamų mokesčių valstybė gali tikėtis didesnių investicijų (taigi ir daugiau mokesčių), konkrečių ūkio šalių progreso ir jų mokamų didesnių mokesčių.

IŠVADOS

Mokestinių lengvatų apibrėžtumas jas reglamentuojančiuose teisės aktuose yra pakankamas bei aiškus, mokestinės lengvatos įtakos turi įvairioms visuomenės grupėms – tiek verslo subjektams, tiek gyventojams. Didžiausiu mokestinių lengvatų privalumu įvardijama pagalba socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, investicijų pritraukimu, o trūkumu tai, kad biudžetas netenka dalies pajamų ir sunkėja mokesčių administravimas (tai, savo ruožtu, taip pat sąlygoja didesnes išlaidas).

Ekspertai, vertindami mokestinių lengvatų situaciją ir pokyčius Lietuvoje, lygindami situaciją su ES valstybėmis, nurodė informacijos stygiaus įtaką objektyviam vertinimui. Anot ekspertų, taikant mokestines lengvatas pasigendama nuoseklumo, jų taikymas mažai veikia kainų sumažėjimą ir nepasiekia tikslinių grupių. Iš esmės ekspertai didelių skirtumų, palyginus su situacija ES, neįžvelgia. Ekspertai teigia, kad Lietuva dėl mokestinių lengvatų taikymo, palyginus su kitomis ES valstybėmis, galėtų būti vertinama vidutiniškai, o situacija, kad kainos taikant mokestines lengvatas, nesumažėja (arba sumažėja gana nežymiai) ir kitose ES valstybėse. Apskritai situaciją Lietuvoje ekspertai įvardina kaip gana dviprasmišką, kadangi per mažos sankcijos nesąžiningiems verslo subjektams.

Mokestinių lengvatų situaciją šalyje, ekspertų vertinimu, daugiausia įtakoja kitų šalių patirtis bei praktika, ekonominė bei socialinė situacija, bendrai vykdoma fiskalinė politika. Mokestinių lengvatų atsiradimo priežastimis įvardijama privačių verslo struktūrų įtaka, Seimo narių (politikų) asmeniniai interesai, artėjantys rinkimai (valdžios kaita), lobistinės grupės. Nors daugelis ekspertų mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui vertina neigiamai, kai kurie iš jų teigia, kad mokestines lengvatas, kaip ir jų įtaką valstybės biudžetui, derėtų vertinti dvejopai: be mažiau surenkamų mokesčių valstybė gali tikėtis didesnių investicijų (taigi ir daugiau mokesčių), konkrečių ūkio šalių progreso ir jų mokamų didesnių mokesčių.

REKOMENDACIJOS

Valstybinei mokesčių inspekcijai prie FM:

1. Rekomenduojama sukurti metodiką, kuria vadovaujantis, pagal pateiktus mokesčių mokėtojų deklaracijų duomenis, būtų sudarytos galimybės kontroliuoti verslo subjektus, analizuojant jų teikiamų prekių ir (ar) paslaugų kainų pokyčius, atsižvelgiant į infliacijos rodiklius. Nustatyti sukčiavimo atvejai turi būti viešinami.

Lietuvos Respublikos finansų ministerijai:

2. Atsakingas institucijos padalinys turėtų nuolat atlikti ekonominius skaičiavimus, vykdyti jų analizę, kuri leistų identifikuoti mokestinių lengvatų įtaką valstybės biudžetui. Rezultatus tikslinga viešinti visoms visuomenės grupėms prieinamomis masinės informacijos priemonėmis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Seimui:

3. Atsižvelgiant į VMI prie FM ir Finansų ministerijos tyrimų rezultatus, Tarybos direktyvos nuostatas, Valstybės kontrolės išvadas bei Europos Komisijos rekomendacijas nustatyti netiesioginių mokesčių mokestines lengvatas, kurios nepasiekia tikslų, dėl kurių jos buvo įvestos ir savalaikiai jas mažinti arba naikinti.

LITERATŪRA

BENDROJI LITERATŪRA

1. **Astrauskas A., Striškaitė J.** Lietuvos savivaldybių finansinio savarankiškumo problemos ir perspektyvos // *Ekonomika*. Vilnius, 2003, Nr. 62
2. **Barrow L., Rouse C. E.** *School Vouchers and Student Achievement: Recent Evidence, Remaining*, 2008
3. **Bennet R.** *The Impact of European Integration on Business Associations*. 1997
4. **Buckunienė O.** *Finansai*. Vilnius, 2002
5. **Butt P.A.** *Pressure Groups in the European Community*. 1997
6. **Buškevičiūtė E.** *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija, 2006
7. **Coen D.** *The European Business Interest and the Nation-state: Large Firm Lobbying in the European Union and member States*. 2005
8. **Čičinskas J.** *Lietuvos ūkis kelyje į rytdieną*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009
9. **Dafflon B.** (editor) *Local Public Finance in Europe*. Edward Edgar publishing. 2002
10. **Earnshaw D., Wood J.** *Winning in Brussels*. 1998
11. **Gylys P.** *Ekonomika, antieconomika ir globalizacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008
12. **Greblikaitė J., Puškoriūtė N.** Smulkių ir vidutinių įmonių skatinimas Lietuvoje, tobulinant viešojo sektoriaus paslaugų teikimą verslui // *Viešoji politika ir administravimas*. 2014, T. 13, Nr. 1
13. **Greewood J., Grote J.R., Ronit K.** *Organized Interests and The EC*. 1992
14. **Jewell B.L.** *Integruotos verslo studijos*. Vilnius, 2002
15. **Juozaitienė L., Steponkienė J.** *Verslo ir vadybos įvadas*. Šiauliai, 2006
16. **Kardelis K.** *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas, 2002
17. **Kindsfaterienė K., Lukaševičius K.** *The Impact of Tax System on Business Environment // Engineering Economics*, 2008, 2 (57), p. 70–77.
18. **Kohler-Koch B.** *Organized Interests in the EC and the European Parliament*. 1997
19. **Lane J.E.** *Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai*. Vilnius, 2001
20. **Mazey S., Richardson J.** *Interests Groups and EU Policy Making: Organizational Logic and Revenue Shopping*. 2007
21. **Meidūnas V., Puzinauskas P.** *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius, 2001

22. **Naraškevičiūtė V., Makštutienė A.** Valstybės finansai. Kaunas, 2005
23. Questions. Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago.
24. **Portney P. R., Stavins R. N. ir kt.** Public Policies for Environmental Protection. Washington, DC: RFF Press, 2000
25. **Pajuodienė G. M.** Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1993
26. **Stačiokas R., Mažeika A., Rupšys R.** Apskaita ir atskaitomybė vietos savivaldybėse. Kaunas, 2003
27. **Stačiokas R., Rimas J.** Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas. Kaunas, 2002
28. **Stačiokas R., Rimas J.** Savivaldybių ekonominio ir finansinio savarankiškumo tvirtėjimo prielaidos // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2004, Nr. 29
29. **Stačiokas R.** Viešojo administravimo institucijų finansai ir biudžetas // Viešasis administravimas. Kaunas, 2001
30. **Stanikiūnas R.** Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai // Pinigų studijos. Vilnius: Lietuvos bankas, 2010, Nr. 1
31. **Valackienė A., Mikėnienė S.** Sociologijos tyrimas, metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas. Technologija, 2008
32. Viešojo sektoriaus institucijų administravimas. Vilnius, 2002

TEISINIAI DOKUMENTAI

33. European Commission, Directorate-General for Competition 2008: Vademecum. Community Law on State Aid, 30 September.
34. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas, Nr. 1K-1525, 2013-07-12// Valstybės žinios, 2013-07-16, Nr. 76-3857
35. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 98-3482, aktuali redakcija nuo 2015-03-01
36. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios, 1990, Nr. 24-596, aktuali redakcija nuo 2014-04-04
37. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243, aktuali redakcija nuo 2014-04-04
38. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271, aktuali redakcija nuo 2015-01-01
39. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, 2012 m. gruodžio 13 d. Nr. XII-51 Vilnius// Valstybės žinios, 2012 Nr. 149-7630.

40. Tarybos direktyva 2006/112/EB 2006 m. lapkričio 28 d., aktuali redakcija nuo 2015-01-01

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

41. Atvykusių Lietuvos ir užsienio turistų skaičius <http://www.booking.com> [žiūrėta 2015-02-19]
42. Įmonės ir pramonė: 2012 m. SBA faktų suvestinė, Lietuva, 2012 // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/SBA%20FACT%20SHEET%20lithuania2012_1tFIN.pdf [žiūrėta 2015-02-26]
43. Kotelnikov V., Business Environment < http://www.1000ventures.com/business_guide/bsbusiness_environment.html > [žiūrėta 2014-10-29].
44. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 komentaras // <https://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.14.5/-/asset_publisher/00hS/content/2004-04-13-lietuvos-respublikos-mokesciu-administravimo-istatymo-nr-ix-2112-komentaras/10174?redirect=https%3A%2F%2Fwww.vmi.lt%2Fcms%2Fweb%2Fkmdb%2F1.14.5%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_00hS%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_stat%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1> [žiūrėta 2015-02-16]
45. Kuodis R. Lietuvos ekonomikos transformacija 1990–2008 metais: etapai ir pagrindinės ekonominės politikos klaidos // Pinigų studijos, 2008, 2. // http://neris.mii.lt/~ekonomika/Econlib/Kuodis_2009h.pdf [žiūrėta 2014-11-16]
46. Valstybinės mokesčių inspekcijos mokesčių informacijos centro konsultacinės medžiagos duomenų bazė <http://mic.vmi.lt/documentspublic.do?&id=1000007992#tr1000007992> [žiūrėta 2014-09-21]
47. Vainienė R. Ekonomikos terminų žodynas. <http://zodynas.vz.lt/Akcizas> [žiūrėta 2014-11-21]
48. <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Feur-lex.europa.eu%2FLexUriServ%2FLexUriServ.do%3Furi%3DOJ%3AL%3A2006%3A347%3A0001%3A0118%3Alt%3APDF&ei=dhx7VK3GJdfiat3-gdgM&usq=AFQjCNG4SSIXUQrWEV1e076H0F800f5hag&sig2=AuaxMVAodhCqyuU1eFwxBg&bvm=bv.80642063,d.d2s> [žiūrėta 2014-11-30]

49. Lietuvos Respublikos seimas, 2013 m. liepos 5 d. pranešimas VIR, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_k=1&p_d=138464 [žiūrėta 2014-09-21]
50. Lietuvos Respublikos Seimo internetinė svetainė, 2014 m. Gruodžio 4 d. pranešimas VIR, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=153328&p_k=1 [žiūrėta 2014-12-04]

Dragūnaitė A. Mokesčių politika: mokestinės lengvatos ir jų įtaka valstybės biudžetui / Viešosios politikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Dumbliauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015, - 67 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta mokestinių lengvatų situacija Lietuvoje ir jų įtaka valstybės biudžetui: aptarta aptarti mokestinių lengvatų samprata; apibendrinti mokestinių lengvatų pokyčiai ES kontekste; išanalizuoti valstybės biudžeto ypatumai ir mokestinių lengvatų įtaka jo sandarai interesų grupių kontekste; nustatytas mokestinių lengvatų sampratos, pokyčių ES kontekste, įtakos valstybės biudžetui ir interesų grupių vaidmens vertinimas. Dėstymas paremtas teorine bei praktine dalimis. Teorinę dalį sudaro trys skyriai. Antrojoje dalyje pateikiama tyrimo metodologija, o praktinėje – tyrimo rezultatai. Dėstymo skyriai formuoti pagal iškeltus uždavinius – vienam uždaviniui skiriamas viena dėstymo dalis. Išvadose pateikiami svarbiausi darbo rezultatai. Rekomendacijose pateikiami galimi problemos sprendimo būdai.

Pagrindiniai žodžiai: mokestinės lengvatos, mokesčių administravimas, valstybės biudžetas, interesų grupės.

Dragūnaitė A. Tax Policy: Tax Incentives and Their Impact on the State Budget / Public Policy Master's thesis. Supervisor Assoc. Dr. V. Dumbliuskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Policy and Management Faculty, 2015, - 67 p.

ANNOTATION

The situation of Lithuania tax incentives and their impact on the state budget is analyzed and evaluated Master's thesis: the concept of tax incentives discussed; the changes of tax incentives in the context of EU generalized; the peculiarities of the state budget and the influence of tax incentives on its structure in the context of interest groups are analyzed; tax incentives concept is determined in the context of EU changes, impact on the state budget and the role of interest groups is evaluated. The theme is developed both in theoretical and practical parts. Theoretical part consists of three sections. The second part presents the research methodology, while the practical – the results of the research. The sections of exposition were formed according to the set targets – for one target one part of the exposition is dedicated. The conclusion deals with the main results of the thesis. The possible solutions to the problems are given in the recommendations.

Key words: tax incentives, tax administration, state budget, interest groups.

Dragūnaitė A. Mokesčių politika: mokesstinės lengvatos ir jų įtaka valstybės biudžetui / Viešojo politikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Dumbliauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015, - 67 p.

SANTRAUKA

Viešosios politikos magistro baigiamojo darbo tema aktuali mokesčių lengvatų, jų administravimo, įtakos grupių poveikiu esamai situacijai bei įtakos valstybės biudžetui kontekste. Mokesčių lengvatų taikymas, didele dalimi įtakojantis verslo subjektus. Politiniai sprendimai ne visuomet priimami tiksliai išanalizavus situaciją, nustačius, kokios gali būti neigiamos pasekmės.

Tyrimo problema – kaip politinių sprendimų pagrindu taikomos mokesstinės lengvatos įtakoja valstybės biudžetą, kokios jų priėmimo aplinkybės, interesų grupių įtaka, administravimo problemos.

Tyrimo objektas – mokesčių lengvatų įtaka valstybės biudžetui.

Tyrimo tikslas – ištirti mokesčių lengvatų situaciją Lietuvoje ir jų įtaką valstybės biudžetui.

Uždaviniai: 1. Aptarti mokesčių lengvatų sampratą; 2. Apibendrinti mokesčių lengvatų pokyčius ES kontekste; 3. Išanalizuoti valstybės biudžeto ypatumus ir mokesčių lengvatų įtaką jo sandarai interesų grupių kontekste; 4. Nustatyti mokesčių lengvatų sampratos, pokyčių ES kontekste, įtakos valstybės biudžetui ir interesų grupių vaidmens vertinimą.

Darbo metu naudoti šie **tyrimo metodai:** 1. Literatūros šaltinių analizės metodas; 2. Duomenų analizės metodas; 3. Palyginimo metodas; 4. Apibendrinimo metodas.

Darbo metu nustatytos pagrindinės išvados: 1. Didžiausiu mokesčių lengvatų privalumu įvardijama pagalba socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, investicijų pritraukimu, o trūkumu tai, kad biudžetas netenka dalies pajamų ir **sunkėja mokesčių administravimas (tai, savo ruožtu, taip pat sąlygoja didesnes išlaidas)**; 2. Taikant mokesčines lengvatas pasigendama nuoseklumo, jų taikymas mažai veikia kainų sumažėjimą ir nepasiekia tikslinių grupių. Situacija Lietuvoje yra dviprasmiška, kadangi per **mažos sankcijos nesąžiningiems verslo subjektams**; 3. Mokesčių lengvatų situaciją šalyje įtakoja kitų šalių patirtis bei praktika, ekonominė bei socialinė situacija, bendrai vykdoma fiskalinė politika. **Mokesčių lengvatų atsiradimo priežastimis įvardijama privačių verslo struktūrų įtaka, Seimo narių (politikų) asmeniniai interesai, artėjantys rinkimai (valdžios kaita), lobistinės grupės.** Mokesčines lengvatas, kaip ir jų įtaką valstybės biudžetui, derėtų vertinti dvejopai: be mažiau surenkamų mokesčių valstybė gali tikėtis didesnių investicijų (taigi ir daugiau mokesčių), konkrečių ūkio šalių progreso ir jų mokamų didesnių mokesčių.

Dragūnaitė A. Tax Policy: Tax Incentives and Their Impact on the State Budget / Public Policy Master's thesis. Supervisor Assoc. Dr. V. Dumbliauskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Policy and Management Faculty, 2015, - 67 p.

SUMMARY

The Master's thesis theme of the Public Policy is relevant to tax incentives, their administration, influence groups impact on the current situation and in the context of the impact on the state budget. Tax incentives implementation makes influence on business entities mainly. Political decisions are taken not always after accurate analysis of the situation, determining what the negative consequences might be.

Problem of the research – how the decision on political basis to implement tax incentives affects the state budget, what are the circumstances of the making such decisions, influence of the interest group, administration problems.

Object of the research - application of changes of tax incentives impact on the state budget.

Subject of the research – application of tax incentives and the state budget.

Aim of the research - examine the situation of tax incentives in Lithuania and their impact on the state budget.

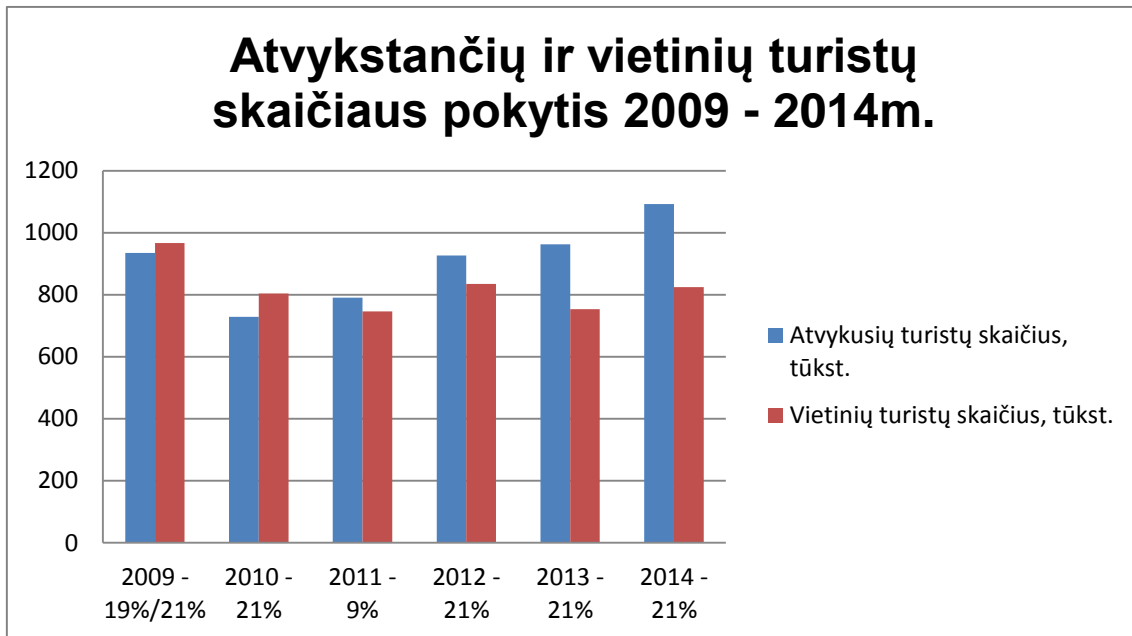
Targets: 1. Discuss the concept of tax incentives; 2. Generalize the changes of tax incentives in the context of EU; 3. Analyze the peculiarities of the state budget and the influence of tax incentives on its structure in the context of interest groups; 4. Determine the concept of tax incentives in the context of EU changes, impact on the state budget and evaluate the role of interest groups.

The following **research methods** were used in the paper: 1. Literature analysis method; 2. Data analysis method; 3. Comparison method; 4. Generalization method.

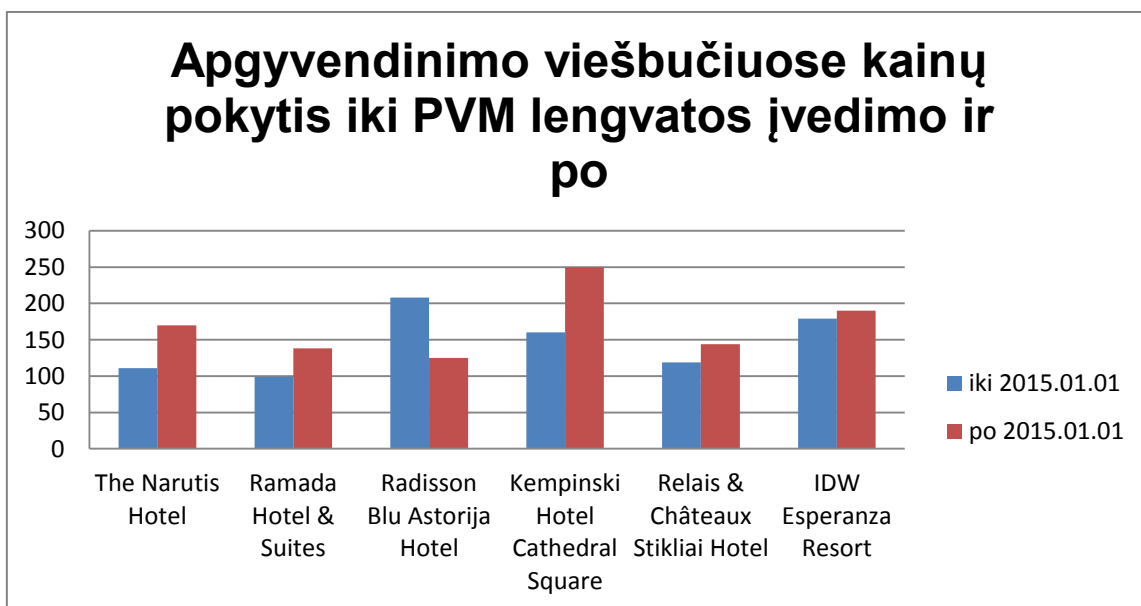
The main **conclusions** were made during the research: 1. The biggest advantage of tax incentives was identified as the assistance for socially vulnerable groups of society and investment attraction while the lack of it – budget loses part of revenue and **tax administration gets more complicated (what also results higher costs)**; 2. Lack of consistency is observed while applying tax incentives, as well as very little impact on the price drop and it doesn't reach the target groups. The situation in Lithuania is ambiguous, as the **applied sanctions for unscrupulous businesses are very low**; 3. The situation of tax incentives in the country is influence by other countries' experience and practice, economic and social situation, the overall fiscal policy of the country. **The causes of the appearance of tax incentives are named the influence of private business structures, self-interests of the Parliament members, the forthcoming elections (change of government), and lobby groups.** Tax incentives, as well as their impact on the state budget, should be seen in two ways.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal LR statistikos departamento duomenis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal www.booking.com duomenis

INTERVIU TEMOS IR KLAUSIMAI

Mokestinių lengvatų sąvoka, subjektas, privalumai bei trūkumai

1. Kaip apibrėžtumėte mokestines lengvatas? Kodėl? Kas šioje sąvokoje yra svarbiausia?
2. Kam skiriamos (yra ar turėtų būti) mokestinės lengvatos?
3. Įvardinkite mokestinių lengvatų privalumus bei trūkumus.

Mokestinių lengvatų pokyčiai, įstojimo į ES įtaka

4. Kaip vertinate mokestinių lengvatų pokyčius per paskutiniuosius 10 metų?
5. Įvertinkite šiandienos mokestinių lengvatų situaciją Lietuvoje, palyginus su situacija ES.

Įtakos grupių ir mokestinių lengvatų sąsajos, mokestinių lengvatų įtaka valstybės biudžetui

6. Kas iš mokestinių lengvatų gauna daugiausia naudos/ Kodėl? Ar turėtų būti kitaip?
7. Kas turi įtakos mokestinių lengvatų atsiradimui/panaikinimui? Kodėl?
8. Kaip vertinate mokestinių lengvatų įtaką valstybės biudžetui?